

Ἐρευνα

Oxford, 1904.

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΤΟΥ ΜΗΝΟΣ.

Ἐξ ἀφορμῆς τῆς τελευταίας ὑπουργικῆς μεταβολῆς ἐν Ἀθήναις οἱ Τάιμς κατηγοροῦσι τὸν κ. Θεοτόκην καὶ τὸν κ. Ζαΐμην ἐπὶ ἀφιλοπατρία καὶ ἀνειλικρινείᾳ. Οἱ Τάιμς ἀγνοοῦσι πόσῳ δύσκολον πρᾶγμα εἶνε νὰ πολιτεύεται τις ἐν Ἑλλάδι καὶ νὰ εἶνε ἐνταυτῷ φιλόπατρις καὶ εὐλικρινής.

Πρυτανεῦσιν πλανήτης τῆς τελευταίας τριμηνίας τῶν ἑλληνικῶν χρονικῶν ἀναμφιβόλως ὑπῆρξεν ἡ ὀξεῖα ἐκδήλωσις τῆς γνωστῆς ἐθνικῆς περιαντολογίας, ἡ ἐξαποστείλασα καὶ τὸν πρύτανιν τοῦ ἀθηναϊκοῦ πανεπιστημίου νὰ κηρύξῃ ἀνὰ τὴν Οἰκουμένην τὸ εὐαγγέλιον τοῦ ἑλληνικοῦ πατριωτισμοῦ. Ἐκτιμῶμεν τὸν κ. Καζάζην καὶ βεβαίως θὰ τὸν ἠδικοῦμεν ἐὰν τὸν ἐτάσσομεν αὐτόχρημα μεταξὺ τῶν πολιτευομένων. Ἀλλά, οἱ πρυτάνεις τῶν πανεπιστημίων δίδουσι τὸ παράδειγμα εἰς τοὺς φοιτητάς, καὶ δὲν ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν ὀρδᾶς σταυραετῶν ἐκεῖ ὅπου ἔπρεπε νὰ ἔχωμεν ἀκαδημαϊκοὺς ὀμίλους φιλερευνῶν καὶ φιλοπόνων σπουδαστῶν. Ὅλα πλημμύρα λόγων ἵνα ἀποδειχθῇ ὅτι εἴμεθα ὑπέρτεροι τῶν Βουλγάρων! Τὸ μόνον ὅμως ὅπερ ἡ φλυαρία ἀποδεικνύει εἶνε ἕν—ἡ ἔλλειψις ἔργων. Τὰ ἔργα θὰ ἦσαν τὰ μόνα ἱκανὰ νὰ πείσωσι τὸν κόσμον ὅτι συμφέρει νὰ διαπιστευθῇ εἰς ἡμᾶς ἡ Ἀνατολή. Δὲν κερδαίνομεν τίποτε προσπαθοῦντες διὰ τῶν λόγων ν' ἀποδείξωμεν ὅτι ἔχομεν δικαιώματα ἢ ὅτι οἱ Βούλγαροι εἶνε βάρβαροι. Τὸ οὐσιώδες εἶνε ν' ἀποδείξωμεν δι' ἔργων ὅτι εἴμεθα πεπολιτισμένοι καὶ νὰ ἐνασκῶμεν ἀνευ φλυαρίας τὰ δικαιώματα ἅτινα πεπίσμεθα ὅτι ἔχομεν. Ἡ Οἰκουμένη ἐπιμόνως θὰ μᾶς ἐρωτᾷ καὶ ἀφοῦ ἀκόμη ἀποκτήσωμεν τὴν Μακεδονίαν. "Ποῦ εἶνε ὁ πολιτισμὸς σας; ποῦ τὰ ἔργα σας;" Τὸ νὰ μὴ ἔχωμεν τι ν' ἀπαντήσωμεν εἰς αὐτὴν τὴν ἐρώτησιν εἶνε πολὺ χειρότερον παρὰ ἐὰν ἀπολέσωμεν τὴν Μακεδονίαν.

Πολλαὶ ἀγγλικαὶ ἐφημερίδες ἀφηγοῦνται ὡς ἐξῆς τὰς ἐν Ἀθήναις γλωσσικὰς τραγωδίας:

"Συβαρὰι ταραχαὶ συνέβησαν ἐν Ἀθήναις προκληθεῖσαι ἐκ τοῦ ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἐπιδεινυμένου γλωσσικοῦ ἀνταγωνισμοῦ. Οἱ ἀναγνώσται μας θὰ ἐννοήσωσιν ἴσως τί συμβαίνει ἐὰν λάβωσιν ὑπ' ὄψει τὰ ἀκόλουθα: Ἐν Ἑλλάδι ὑπάρχουσιν ἀπὸ μακρῶν χρόνων δύο ἀντιμαχόμεναι τάξεις διαιρούμεναι ὑπὸ γλωσσικῆς διαφυρᾶς. Οἱ μὲν πρεσβεύουσι κανόνας τινὰς τῆς γραμματικῆς τοὺς ὁποίους οἱ δὲ ἀποστρέφονται ἐντεῦθεν τὸ

ἀδιάλλακτον μακροχρόνιον ἀμοιβαῖον μῖσος τὸ καταλήξαν εἰς τὰς ἐν λόγῳ ταραχὰς καθ' ἃς ἐφονεύθη εἰς ἀθῶος. Φαίνεται ὅτι προκειμένου νὰ παρασταθῇ ἡ Ὀρέστεια, μεταφρασμένη εἰς τὸ νεοελληνικόν, ἐπιδεξίως παρετετέθησαν φράσεις τινὲς συντεταγμέναι κατὰ τοὺς γραμματικὸς κανόνας τοὺς ἰδιαζόντως μισητοὺς καὶ ἀπεχθεῖς εἰς τὴν τάξιν τῶν φοιτητῶν, τῶν πολιτευομένων καὶ τῶν λογίων. Ἡ ὑπὸ τούτων ὀργανωμένη αὐστηρὰ ἐπαγρύπνησις ἀπεκάλυψεν εἰς φῶς τὸ γεγονός τῆς παρεμφρήσεως τῶν ἐσθίων φράσεων εἰς τὴν μετάφρασιν τοῦ δράματος. Ἡ ἀποκάλυψις αὕτη ἠρέθισε τὰ πνεύματα καὶ ἐντεῦθεν ἡ ρῆξις."

Ἡ ἀφηγομένη τὰ ἀνωτέρω ἐφημερίς δὲν εἶνε σατυρικὸν φύλλον, ἀλλὰ εἶνε τὸ σοβαρὸν Lloyd's News ὅπερ ἔχει κυκλοφορίαν 1,300,000 φύλλων ἀλλὰ δὲν θὰ ἦτο δυνατὸν νὰ γίνῃ καταληπτὸν τὸ πρᾶγμα δι' οἰουδήποτε ἄλλου τρόπου ἀφηγήσεως. Ἐν τούτοις δὲν πιστεύομεν ὅτι οἱ φοιτηταὶ θ' ἀπεδέχοντο τὸ λογικὸν πόρισμα ὅπερ προκύπτει ἐκ τῆς εἰρημένης ἀφηγήσεως ὅτι "ἐφονεύθη εἰς ἀθῶος" ἐνῶ ἔπρεπε νὰ φονευθῇ τις ἔνοχος. Ὅσῳ "μισητοὶ καὶ ἀπεχθεῖς" εἶνε εἰς αὐτοὺς ἔνιοι "κανόνες τῆς γραμματικῆς" δὲν εἶνε ὁ φανατισμὸς τῶν τούτων σφοδρὸς ἀκόμη ὥστε νὰ κρίνωσιν αὐτόχρημα ἄξιον θανάτου τὸν ἀσμενίζοντα εἰς τοιοῦτους κανόνας. Ὅπωςδῆποτε, ἂν ἡ φιλοπατρία τῶν τοῖς ὑπηγόρευε νὰ καταγίνωνται εἰς σπουδὰς ἐπὶ τῷ τέλει ἵνα ἀποβῶσιν ὠφέλιμοι εἰς τὴν πατρίδα τῶν δὲν θὰ εἶχον καιρὸν νὰ καταγίνωνται εἰς τὸ γλωσσικὸν ζήτημα. Πολὺν δὲ φοβούμαι ὅτι ἐν τῇ ἀφελείᾳ τῶν καθιστῶσιν ἑαυτοὺς ἀναβάθραν τῶν πολιτευομένων.

Ἡ μεταβολὴ τῶν ὄρων τῆς ἐκδόσεως τοῦ περιοδικοῦ ἡμῶν κατέστησεν ἀναγκαίαν τὴν ἀναβολὴν τοῦ ἀνὰ χεῖρας τεύχους. Οὕτω θὰ γίνωνται τακτικῶς τέσσαρες ἐκδόσεις ἕκαστον ἔτος, τὸν Ἰανουάριον, τὸν Ἀπρίλιον, τὸν Ἰούλιον καὶ τὸν Ὀκτώβριον. Ἄν ἐγνώριζον οἱ πολλοὶ τὸ συμφέρον τῶν θὰ ἐνεθάρρουν τὴν ΕΡΕΥΝΑΝ διὰ τῆς ἐγγραφῆς τῶν καὶ θὰ ὠφελούντο περισσότερο παρὰ ἐὰν ἐπραγματοποιούν ποθητὰ ἐμπορικὰ ἢ ἐπαγγελματικὰ κέρδη. Ἄλλ' ἀντὶ τοιαύτης ἐνθαρρύνσεως, ἐφ' ὅσον ἐξαρτᾶται ἀπὸ πλῆθος ἐγγραφῶν, εὐρισκόμεθα ἀκόμη εἰς τὸ στάδιον τοῦ πειράματος. Εὐτυχῶς ἡ ὑπομονὴ τῆς διευθύνσεως δὲν ἐξαντλεῖται εὐκόλως μεθ' ὅλας τὰς χρηματικὰς θυσίας εἰς ἃς ὑπεβλήθη καὶ μεθ' ὅλους τοὺς

μόχθους της. Παρακαλούμεν τοὺς ὑποστηρικτάς μας νὰ κινήσωσι πάντα λίθον ὅπως εἴτε αὐτοὶ εἴτε οἱ φίλοι των ἀγοράσωσι σώματά τινα τοῦ χρυσοδέτου Α' τόμου τῆς ΕΡΕΥΝΗΣ. Ἐδέθησαν ἐν ὄλῳ περὶ τὰ 100, ἐξεποιήθησαν δὲ μέχρι τοῦδε περὶ τὰ 20. Εἶνε λίαν καλλιτεχνικῶς καὶ πλουσίως δεμένα. Ὡς δῶρον τῆς πρώτης τοῦ ἔτους δὲν θὰ ἡδυνατό τις νὰ προσφέρῃ πρὸς συγγενῆ ἢ γινώριμον ὠραιότερόν τι καὶ χρησιμώτερον ἐνὸς χρυσοδέτου τόμου τῆς ΕΡΕΥΝΗΣ. Παραγγέλλων τις τέσσαρα σώματα θὰ δαπανήσῃ μόνον 64 φράγκα, καὶ θ' ἀπαλλαγῆ μίᾳ μερίμνης λύων τὸ πρόβλημα τῆς ἐξευρέσεως δώρων διὰ τέσσαρας ἀναμένοντας αὐτά. Ὁ τόμος εἶνε λίαν ἐλκυστικός μετὰ τὰ χρυσᾶ ζωηρά του γράμματα ἐπὶ πρασίνου ὑφάσματος ἀρίστης ποιότητος. Γνωρίζουσι δὲ οἱ ὀλίγοι ὑποστηρικταί μας ὅτι τὸ ἔσωτερικόν του εἶνε θησαυρός, καὶ αὐτὴ ἐπαμένως εἶνε μοναδικὴ εὐκαιρία δι' ἐκείνους ὅτινες ἐπιθυμοῦσι διὰ τοῦ δώρου ὄχι μόνον νὰ εὐαρεστήσωσιν, ἀλλὰ καὶ νὰ εὐεργετήσωσιν τὸν ἀποδέκτην, βοηθοῦντες ἐνταυτῷ τὴν ΕΡΕΥΝΑΝ. Ὁ ἀποκτῶν τὸν χρυσοδέτον τόμον ἐλκύεται ἐκ τῆς καλλονῆς τοῦ ἐξωτερικοῦ εἰς τὰς ἀληθείας τοῦ περιεχομένου αἰτινες πάλιν ἐκτίθενται οὕτως ὥστε νὰ τὸν θέλωσιν πρὸς τὸν ἔρωτα τῆς Ἀληθείας. Αἱ τρεῖς εἰκόνες αἱ κοσμοῦσαι τὰς σελίδας του, μόναι αὐταὶ ἡδύναντο ν' ἀποτελέσωσιν ἕξοχον δῶρον. Παρακαλούμεν τοὺς ὑποστηρικτάς μας νὰ μὴ λησμονήσωσιν ὅτι 80 χρυσοδέτα σώματα τοῦ Α' τόμου ἀναμένουσι τοποθέτησιν καὶ καρποφόρησιν, καὶ ὅτι ἀφοῦ ἀληθείας καὶ ἀρχὰς οἷας διεξηγεῖ ἡ ΕΡΕΥΝΑ, δὲν ὑποστηρίζουσι διὰ τῶν ἀναγκαίων χρηματικῶν χορηγιῶν οἱ πλούσιοι οἱ προθυμοποιούμενοι μόνον ὅσάκις ἀπεκδέχονται ἐπιστροφὴν τῆς χορηγίας των ἐν μορφῇ ἀτομικοῦ κέρδους, ἢ φήμης, ἢ εὐνοίας, ἀπομένει εἰς ἡμᾶς νὰ καταβάλλωμεν ἐτι ἡρωϊκώτερας προσπάθειάς πρὸς κραταίωσιν τῶν ἀληθειῶν καὶ τῶν ἀρχῶν ἃς ἡμεῖς οἱ ὀλίγοι ἀναγνωρίζομεν ὡς πολυτιμωτέρας παντὸς ὑλικοῦ πλούτου. Δεκαεξὶ φράγκα εἶνε ἡ ἐμπορικὴ ἀξία ἐνὸς τόμου. Τὰ 16 φράγκα εἶνε πομφόλυξ· εἰς τόμος τῆς ΕΡΕΥΝΗΣ εἶνε κτῆμα ἐσαεῖ.

Περὶ τοῦ Ἑρβέρτου Σπένσερ τοῦ ἄρτι ἀποθανόντος μεγάλου φιλοσόφου θὰ εἴπωμεν πλείονα ἐν προσεχεί τεύχει. Δὲν ἦτο μόνον μέγας φιλόσοφος, ἀλλὰ καὶ μέγας ἀνὴρ, μέγας χαρακτήρ. Ἦτο ὁ προφήτης τῆς ἐξελίξεως καὶ τοῦ ἐθελουσίου σοσιαλισμοῦ θεμελιωτῆς τῆς κοινωνιολογίας καὶ συνθετιστῆς τοῦ ἐπιστητοῦ. Οἱ πολιτευόμενοι δὲν τὸν ἠγάπων διότι τοῖς ἔλεγε τὴν ἀλήθειαν ἀπροκαλύπτως. Τοῦ πολιτευομένου φόβητρον καὶ μάλιστα εἶνε ἡ ἀφιλοκέρδεια καὶ εἰλικρίνεια. Τὸ μέγα κήρυγμα τοῦ Σπένσερ εἶνε ὅτι ἡ Πολιτεία οὐδὲν ἄλλο δικαίωμα ἔχει εἰμὴ νὰ σώζῃ τὴν αὐτοβουλίαν τῶν πολιτῶν· νὰ τηρῇ κοινωνικὴν ἰσορροπίαν ἀποσοβούσα πᾶν ὅ,τι δύναται νὰ θέσῃ εἰς μειονεκτοῦσαν κατάστασιν οἰονδήποτε ἄτομον. Περὶ τῶν πλουσίων σαρκαστικῶς ἔλεγεν. "Ὅταν οἱ πλούσιοι θεραπεύσωσιν ἀπὸ τὴν χυδαίαν φιλοδοξίαν τοῦ θησαυρίζειν, τότε οἱ φιλόσοφοι θὰ εὐρίσκωσι τὰ χρηματικὰ μέσα νὰ διαδίδωσι τὰς ἰδέας των." Τὰ πανεπιστήμια καὶ τὰς ἀκαδημίας σφόδρα κατε-

φρόνει καὶ οὐδέποτε ἐδέχθη τὰς τιμὰς των. Πρὸς ἐν πανεπιστήμιον ἀποστειλὰν αὐτῷ ἐπίτιμον δίπλωμα ἀπήντησεν. "Ἄν μοῦ τὸ ἐστέλλετε ὅταν ἤμην ἀφανὴς θὰ μοῦ ἐχρησίμευε· τώρα μοῦ εἶνε ἄχρηστον καὶ σὺς τὸ ἐπιστρέφω." Οὐδέποτε ἐφοίτησεν εἰς πανεπιστήμιον. Τὸ περὶ Ἐκπαιδύσεως ἔργον του εἶνε τὸ κράτιστον τῶν συγγραμμάτων του καὶ τὸ κράτιστον τῶν ἐν τῷ κόσμῳ παιδαγωγικῶν συγγραμμάτων. Ἡ ἐπίδρασις ἦν τὸ πνεῦμα του ἥσκησεν ἐπὶ τοῦ συγχρόνου τρόπου τοῦ σκέπτεσθαι εἶνε παμμεγίστη καὶ μολοντί ἢ πρόοδος τῶν γνώσεων ἀφήκεν ὀπίσω πολλὰς τῶν πεποιθήσεών του, ἢ φαεινὴ ἰδέα τῆς ἐξελίξεως εἶνε προπαρασκευαστικὴ τῶν μεγάλων ἀληθειῶν αἰτινες ὀλοὴν ἀνατέλλουσιν. Οἱ ἱεροκῆρυκες ἀπὸ τοῦ ἄμβωνος ἀπήγγειλαν πανηγυρικοὺς καίτοι ὁ Σπένσερ εἶνε πολέμιος τῶν δογμάτων καὶ τῶν ψιλῶν παραδόσεων τῆς Ἐκκλησίας ὅσῳ καὶ ὁ Τολστόης ἐν ἡ ῥωσικῇ Ἐκκλησίᾳ ἀφώρισεν. Ἄλλ' αἱ ἀγγλικαὶ Ἐκκλησίαι ἀνεγνώρισαν πλέον τὴν μεγάλην ἀρχὴν ὅτι ἡ ἐλευθερία τῆς ἐρέυνης εἶνε ἱερωτέρα παντὸς δόγματος καὶ σεβαστοτέρα πάσης παραδόσεως. Ἡ κηδεὶα του ἐγένετο ἀνευ ἱεροτελεστίας, πᾶσαν δὲ ἐπίδειξιν ἢ διαθήκην του ἀπηγόρευσε. Τὸ σῶμα του ἀπετεφρώθη ἐνώπιον ὁμίλου κορυφαίων σοφῶν καὶ ἐπιστημόνων μετατραπὲν εἰς ὀλίγα δράμα χού, μετὰ δὲ τὸν σοφῶν καὶ εὐγλωττον λόγον τοῦ Κώρτυ καταλήγοντα δι' ἐνὸς θερμοῦ πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ Σπένσερ "χαῖρε", ἠδὸς τις φιλόσοφος ἐγερθεὶς παρεκάλεσε νὰ τῷ ἐπιτραπῆ νὰ δηλώσῃ ὅτι ἀναλαμβάνει τὴν δαπάνην πρὸς ἴδρυσιν καὶ συντήρησιν σπενσερείου ἔδρας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ὁξφόρδης ἵνα διδάσκεται ἡ φιλοσοφία τῆς ἐξελίξεως, εἰς αἰωνίαν μνήμην τοῦ Ἑρβέρτου Σπένσερ.

Μία διαφήμισις ἐμφανίζεται ἐπιμόμως ἀπὸ τινος εἰς τὰς ἀθηναϊκὰς ἐφημερίδας "Σφαγείον ἢ Ἀγάπη τοῦ λαοῦ." Φαντάσθητε σφαγὴν καὶ ἀγάπην! Τὸ καλλιτέχνημα τοῦτο εἶνε περίπου παράλληλον πρὸς τὰς ἐν Ὁξφόρδῃ ἐπιγραφὰς πολλῶν κρεοπωλείων. Μετὰ τὸ ὄνομα τοῦ καταστηματάρχου πελωρίους γράμμασιν ἡ περιγραφὴ τοῦ ἐπαγγελματοῦ του "Σφαγεὺς αἰκογενειῶν καὶ τοῦ πανεπιστημίου"—ἀνευ ἀγάπης.

Ἡ καθολικὴ Ἐκκλησία ἀνεκήρυξε τὴν Ἰωάννην Δάρκ ἀγίαν καὶ ὥρισε τὴν θῆν Ἰανουαρίου ὡς ἐπέτειον ἑορτῆς τῆς μνήμης της. Περὶ τῆς αὐρηλιανῆς παρθένου μακρὰ μνεῖα γίνεται ἐν σελίδι 133 τοῦ Α' τόμου τῆς ΕΡΕΥΝΗΣ ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα.

Τοιαῦται εἰσὶν αἱ ἰδιότητες τοῦ μονονουχὶ θαυματουργοῦ μετᾶλλου ὅπερ ἀνεκάλυψεν ἐσχάτως ὁ κ. Κουρῦ καὶ ἡ σύζυγός του, καὶ ὅπερ ἐκλήθη βᾶδιον, ὥστε ἡδύνατό τις νὰ τὸ περιγράψῃ ὡς στερεὸν πῦρ. Θὰ φέρῃ ἐπανάστασιν εἰς τὰς περὶ τῶν νόμων τῆς ἕλης ἰδέας μας. Ἐν δράμιον βᾶδιου στοιχίζει ἐν ἑκατομμύριον φράγκα. Ἀξιοσημείωτον καὶ τὸ ὅτι ἐπεφυλάσσετο εἰς σοσιαλιστὴν ἢ ἀνακάλυψις του.

Ἀξία μνεῖας εἶνε ἡ ἀγγελλομένη ἐφεύρεσις καθ' ἣν τὸ γάλα θῆμα ἀμελγόμενον στερεοποιεῖται μετατρέπομενον εἰς πλάκας, ἀνευ τινος προσθήκης ἢ ἀφαιρέσεως. Ἡ πλάξ διατηρεῖται ἐπ' ἀπειρον, καὶ ἐν πάσῃ στιγμῇ δύναται νὰ μετατραπῆ εἰς βρευστὸν γάλα, νωπὸν ὅσῳ τὴν στιγμὴν τῆς ἀμείξεως. Οὕτω ἐκλείπουσιν οἱ γαλακτοπῶλαι καὶ τὰ γαλακτοπωλεία των, οἱ κίνδυνοὶ των καὶ οἱ ὁδοὶ των.

Τὸ ἄρθρον τοῦ Ἰζρα θ' ἀναγνωσθῆ ἀπλήστως. Τὰ σχόλια τῶν ἀναγνωστῶν, ὅσοι μᾶς ἀνακοινώσωσι τοιαῦτα, θὰ τὰ ὑποβάλωμεν εἰς τὴν Δαίδην Φλωρεντίαν, ἧς ἡ ἀπάντησις θ' ἀποτελέσῃ δευτέρου ἄρθρον ὡς βεβαιούμεθα ἐκ τοῦ ἐπισταλέντος ἡμῖν μηνύματος: "I am always pleased to speak to the Greek people."—Florence Dixie.

Ο ΙΖΡΑΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΛΛΗΝΑΣ.

"Αρθρον ἐπίτηδες γραφέν διὰ τὴν ΕΡΕΥΝΑΝ.

ΥΠΟ ΤΗΣ ΛΑΙΑΝΗΣ ΦΛΩΡΕΝΤΙΑΣ ΔΙΣΗ.

"Ανάστα ἐκ τῆς νάρκης τῆς τόσῃ παγερᾶς
καὶ μέμνησο τίς εἶσαι.—"Αθάνατος Ἑλλάς.

ΙΖΡΑΣ, ἀπὸ τοῦ Ὀλύμπου, 1877.

"Ναί· ἡ Ἑλλάς, ἀλλ' ὄχι πλέον ἢ ζῶσα Ἑλλάς." Διὰ τῶν λέξεων τούτων ὁ Βύρων ἐβρήκει τὴν νεκροφάνειαν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους τελούσης ὑπὸ τὸν τουρκικὸν ζυγόν, ἀλλὰ ὁ ποιητὴς διέκρινεν ὅτι ἐπρόκειτο μόνον περὶ βαθέος ληθάργου καὶ ἤθελε νὰ τὸ ἀφυπνίσῃ. Μέχρι τινός, δυνάμεθα νὰ εἰπώμεν ὅτι πράγματι ἀφυπνίσθη ὅτε ἡ Ἑλλάς συναρωγὸν ἔχουσα τὴν βρετανικὴν συμπάθειαν ἀπετίναξε τὴν τουρκικὴν διοίκησιν καὶ κατέστη ἅπαξ ἔτι ἔθνος αὐτοδιοίκητον, ἀλλ' αὐτοδιοίκητον ὑπὸ μόνον μίαν ἔποψιν· δηλαδή ἐκτοτε ἡ διοίκησις ὑφ' ἣν τελεῖ εἶνε ἑλληνικὴ ἐνῶ πρὶν ἦτο τουρκικὴ. Προσέτι δὲ ἡ ἀφυπνίσις ὑπῆρξε παροδική, ἡ νάρκη ἢ συγκατέχουσα τὴν Ἑλλάδα δὲν διελύθη ἐξ ὀλοκλήρου, ὡσεὶ δὲ νοσῶν, ἀνανήπτων ἀπὸ ἰσχυροῦ ναρκωτικοῦ, οὕτω ἡ Ἑλλάς ἀτενίζει τοὺς περὶ αὐτὴν διὰ μέσου τῶν ὀμιχλῶν τοῦ ἡμικηθέντος ἕπνου τῆς οἰουεὶ ἐρωτῶσα "ποῦ;" Καὶ ὄντως τὸ ἐρώτημα εἶνε ἀκριβῶς αὐτὸ "ποῦ;" Εἶσαι Σὺ ἡ Ἑλλάς ἢ βαδίζουσα κατ' εὐθείαν ἀπὸ τῆς παρωχημένης δουλείας πρὸς τοὺς ὀρίζοντας τῆς πραγματικῆς ἐλευθερίας, ἢ εἶσαι ἡ Ἑλλάς τῶν πολιτικῶν φατριῶν καὶ τῶν ἐπιτηδείων βαδίζουσα κατ' εὐθείαν πρὸς τὴν ἀφάνειαν—ἀφάνειαν ἣτις διὰ τὸ δουλοπάροικον τοῦ χαρακτήρος τῆς ἔσται ἔτι χείρων τῆς φήμης ἣν ἔχαιρες ὡς δούλη τοῦ Τούρκου—ἀφάνειαν ἣτις ἄγει εἰς τὴν ἐκμηδένισιν; Ἀνάστα! Ἑλλάς ἀνάστα! Εἰς Σὲ ἀπόκειται νὰ ἀπελάσῃς μακρὰν τὸν θάνατον εἰς ἃν ἡ νάρκη σου ἀπειλεῖ νὰ σὲ βυθίσῃ πρὶν ἂν πολὺς παρέλθῃ χρόνος. Εἰς Σὲ ἀπόκειται νὰ καταστής ἔθνος μέγα καὶ ἰσχυρὸν ἐν ζώσαις ἰδέαις καθηγετοῦν τὸν νοῦν τοῦ κόσμου πρὸς ὑψηλότερόν τι καὶ εὐγενέστερον ἰδεῶδες δικαιοσύνης, ἀληθείας καὶ μεγαλείου. Ἀντιμετωπίζοντες τὸν Βίον ὀφείλομεν νὰ βλέπωμεν ἐπὶ τὰ πρόσω. Οὐχὶ πρὸς τὸ παρελθόν, ἀλλὰ πρὸς τὸ μέλλον, πρὸς τοὺς ἐσομένους ἔχομεν καθήκοντα ἱερά. Εὐλαβούμεθα καὶ γεραίρομεν τὰς παραδόσεις καὶ δόξας τοῦ παρελθόντος ἐφ' ὅσον ὑπῆρξαν βαθμίδες πρὸς τὸ ζεῖθ τῆς τελειότητος, ἀλλὰ δὲν πρέπει νὰ ἐχώμεθα αὐτῶν ἀπρίξ ὡσεὶ ἀνεκκλήτων καὶ ἀνεπίδεκτων βελτιώσεως. Βελτιώσεις ἐν παντί, τοῦτο εἶνε ἡ κλεῖς τῆς Ἑλευθερίας. Ἐν τῇ προόδῳ, ἐν τῇ ἐπὶ τὰ πρόσω πορείᾳ ἐν αὐταῖς κείνται τὰ μέσα δι' ἃν ἡ ἐλευθερία κατακτᾶται. Πρόοδος, ὅμως, καὶ πορεία ἐπὶ τὰ πρόσω δὲν ἐξάγονται ἀπὸ πόλεμον, ἀπὸ ἀνθρωπολεθρίαν, ἀπὸ αἱματοχυσίαν, ἀπὸ σκληρότητα. Ὁ ἄνθρωπος οὔτε βελτιοῦται οὔτε ἀνυψοῦται διὰ τοιούτων

φρικαλεότητων. Ἀγάπη καὶ καλωσύνη ἀνθρώπου πρὸς ἄνθρωπον καὶ πρὸς τὴν ὑπανθρώπινον δημιουργίαν εἶνε τὸ οὐσιώδες διὰ τὴν ἀληθῆ εὐδαιμονίαν, διότι τί ἄλλο εἰμὴ ὀλβιότης ἀπάντων, δύναται νὰ εἶνε ὁ σκοπὸς πρὸς ἃν δέον νὰ τελῶμεν; Ψευδεῖς θρησκείαι καὶ ψευδῆ δόγματα, ἐπινοήσεις καὶ κατασκευάσματα τῆς ἀμαθίας καὶ τῆς φιλαυτίας χρόνων οἰχομένων, βαρβάρων καὶ ζοφερῶν, ἠγωνίσθησαν νὰ διδάξωσι τὴν ἀνθρωπότητα ὅτι ἡ θεότης, ἡ αἰ θεότητες (διότι ὅλαι αἰ θρησκείαι ἐπλασαν τοὺς ἰδίους ἑαυτῶν θεούς) δημιουργήσασα τὸν ἄνθρωπον τὸν κατεδίκασεν εἰς ἄλλογος ἐπίσης φυσικῶς ὡς οἱ σπινθήρες φυσικῶς ἀνίπτανται πρὸς τὰ ἄνω. Ἄπαγε τῶν ὀλεθρίων τούτων αἰρέσεων! Τῆς Ζωῆς ἢ κληρονομία εἶνε Ἑλευθερία σὺν Ὀλβιότητι, ὅπουδήποτε δὲ ἡ ζυωρὶς αὕτη λείπει, ὑπάρχει αἰτία τις τῆς ἀπουσίας αὐτῆς, καὶ ἀπόκειται εἰς τὸν ὑπέρτερον νοῦν νὰ ἐρευνησῇ τὴν αἰτίαν ταύτην καὶ νὰ ἰκανώσῃ ἡμᾶς νὰ ἐξολοθρεύσωμεν αὐτὴν ἅπαξ διὰ παντός. Προκειμένου περὶ ἀνυψώσεως τοῦ κόσμου διὰ τοῦ νοῦ, ἀπ' ἐνστίκτου ἀτενίζομεν πρὸς ὅ,τι ὠραῖον τὴν μορφήν καὶ τὸ πνεῦμα. Τῆς Ἑλλάδος τὸ κάλλος ὡς πρὸς ἀμφότερα εἶνε ἀναμφισβήτητον, ἐφ' ὅσον δὲν ἐστρέβλωσεν αὐτὸ ὁ ψευδοθαυμασμός τοῦ μὴ ὠραίου ἐν ἑκατέρῳ. Εἰς τὴν Ἑλλάδα δὲ ἦν ἀποτελεῖ ὁ λαὸς τῆς, ἐφ' ὅσον ἡ Ἑλλάς καὶ ὁ λαὸς τῆς ἀρνεῖται νὰ ἄγεται καὶ νὰ φέρεται ὑπὸ φατριῶν καὶ πολιτευομένων, ἀτενίζω ὡς εἰς χώραν καὶ φυλὴν ἐν ἣ κείνται τὰ στοιχεῖα τῆς ἀναγενέσεως σφάλλονται καὶ οἰκτρῶς παραπλανωμένου κόσμου. Καὶ ὅμως ὑψηλά, μετάρδην προσηλῶ τὴν ἀλήθειαν τήνδε: οὐχὶ ὁ μιμούμενος αὐξάνει γινόμενος μέγας καὶ εὐδαίμων, ἀλλ' ὁ ὢν πιστὸς εἰς ἑαυτόν. Ἔστω ὅθεν ἡ Ἑλλάς δύσπιστος εἰς τοὺς λέγοντας αὐτῇ ὅτι ἡ δόξα τῆς ἔγκειται ἐν μεγέθει στρατοῦ καὶ στόλου καὶ ἐν τῇ ἀναλώσει τοῦ πλούτου τῆς εἰς προγράμματα πρὸς τὸ θεαθῆναι. Ταῦτα δύναται νὰ δοξάζωσιν ἐνίοις, καὶ νὰ γεμίζωσι τὰ βαλάντια των, ἀλλὰ, διὰ νὰ ἐπιτευχθῇ αὐτὸς ὁ δοξασμός των, ἡ πλουτισμός των, ἡ μεγάλη ὁμᾶς τοῦ ἐργαζομένου καὶ πενομένου λαοῦ μοχθεῖ καὶ φθίνει, ζῆ μόνον διὰ νὰ δουλεύῃ καὶ διὰ ν' ἀποθάνῃ οὐδέποτε γνοῦσα τὴν ἀληθινὴν κληρονομίαν τοῦ Βίου—τὴν εὐδαιμονίαν ἀπάντων. ὦ Ἑλλάς, ἀνάστα! Ἔσο πιστὴ εἰς Σεαυτήν. Μὴ καθίστασαι ἀναβάθρα τῶν πολιτευομένων ἢ τῶν δογματολόγων τῶν σφετεριζομένων τὸ ἀνθρώπινον δικαίωμα σου τοῦ νὰ εἶσαι ἐλευθέρως ὑλικῶς καὶ πνευματικῶς. Οὐχί, δὲν θὰ Σὲ ἀνυψώσωσιν οἱ πολιτευόμενοι, οὔτε οἱ δογματολόγοι. Ἀπεναντίας, θὰ σὲ ταπεινώσωσι. Διεκδίκησον τὸ δικαίωμα σου νὰ διαπλάτῃς τὰς τύχας σου κατὰ τὰς ἐμπνεύσεις σου καὶ ἐπίμεινον νὰ σοὶ ἀφεθῇ τὸ προνόμιον νὰ σκέπτεσαι ἀπὸ Σεαυτῆς. Μηδὲν ἄφες παράλογον νὰ δεσπόζῃ τῆς αὐτοβουλίας σου

καὶ πίστευε πράγματα οὐχὶ μύθους. Δήλωσον καὶ διακήρυξον ὅτι οἱ πολιτευόμενοι δὲν θὰ σὲ διευθύνωσι ὅπως ὁ γλύπτης τὸν γῦψον· οὔτε τὰ δόγματα τὰ ὄντα ἐπινοήσεις παρωχημένων ζοφερῶν αἰῶνων θὰ δουλώσωσι τὸ πνεῦμα σου διὰ αὐθαιρέτων καὶ παραλόγων δεκρέτων. Ἐλευθερία καὶ ἀλήθεια ἀντὶ πάσης θυσίας. Προσπολήσεις, θεαθῆναι καὶ ψεύδος, μακράν! Τὰ ἀποτροπιάζεται ταῦτα ὁ ἐλεύθερος. Μόνον δούλοι ἰθύνονται ὑπὸ φατριῶν, συγκλήτων καὶ συνόδων κοπτούσων πεποθησῆσαι ὡς νομίσματα καὶ ἐπιβαλλουσῶν αὐτὰς εἰς τὸν κόσμον πρὸς ἀποδοχὴν.

Εἰς ποῖον λοιπὸν ἰδεῶδες δέον ἡ Ἑλλὰς νὰ ἀτενίσῃ; Ὡ! βεβαίως, εἰς τὸ ἰδεῶδες ἐκεῖνο ὅπερ προώρισται νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν εὐδαιμονίαν ἀπάντων. Ἴνα τί πρέπει ἐνιοὶ νὰ ἀγάλλονται καθ' ὃν χρόνον χιλιάδες θρηνοῦσιν; Ἴνα τί πρέπει νὰ ὑπάρχωσιν ὁ ὑπέρογκος πλοῦτος καὶ ἡ ἐσχάτη ἔνδεια; Ἴνα τί πρέπει νὰ ἐπικρατῇ πανταχοῦ σκληρότης πρὸς ἀνθρώπινα καὶ ὑπανθρώπινα ὄντα; Ἐπίτηδες λέγω ὑπανθρώπινα διότι τὰ ζῶα εἶνε συγγενῆ τοῦ ἀνθρώπου. Ὅπουδήποτε τοῦτο δὲν ἀναγνωρίζεται βαρβαρικὴ ἀμάθεια μᾶλλον παρὰ καλλιεργημένος καὶ πεφωτισμένος πολιτισμὸς βασιλεύει. Σκληρότης πρὸς οἰουδήποτε ἔμψυχον αἰσθανόμενον εἶνε γνώρισμα βαρβάρου. Ἡ συνεπὴς ἐπιστήμη δὲν δύναται νὰ ἀφαιρέσῃ ἀπὸ παντὸς ὅ,τι ἀναπνέει καὶ ζῆ τὸ δικαίωμα ἐπὶ τὴν καλωσύνην τῶν ἄλλων. Ὁ ἄνθρωπος εἶνε μέχρι σπιθαμῆς ζῶον ὅσῳ καὶ ὁ ὑπανθρώπιμος ἀδελφός του, μόνον δὲ κατὰ βαθμὸν διαφέρει ὁ ὀργανισμὸς τοῦ ἀνθρώπινου ἀπὸ τοῦ ὑπανθρώπινου. Αὕτη εἶνε ἡ ἀποκάλυψις τῆς φύσεως ἧς ἐπέκεινα δὲν ὑπάρχει ἔφεσις. Εἶνε δὲ ἡ ἀποκάλυψις αὕτη οὐχὶ ὡς αἱ ἀποκαλύψεις τῆς δεισιδαιμονίας, τὰ κατασκευάσματα ἢ αἱ παραισθήσεις νοσηρῶν ἐγκεφάλων. Εἶνε ἀκαταμάχητος ἀλήθεια, καὶ ὡς τοιαύτην ὀφείλομεν νὰ τὴν ἀποδεχθῶμεν.

Ὅποιοι τινες ἰδεῶδεις συνθήκαι δέον νὰ ἐπικρατήσωσιν ὅπως ἐξασφαλισθῇ ἡ εὐδαιμονία ἀπάντων; Βεβαίως τοιαῦται οἶαι περιέχουσι τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀκριβοδικαίου περὶ τὰς εὐκαιρίας καὶ ἴσα δικαιώματα ὑπὲρ πάντων ἀνεξαρτήτως φύλου. Οὐδὲν ἔθνος εἶνε ἐλεύθερον ἐνόσῳ ἡ γυνὴ εἶνε ἀπόκληρος. Ὁ υἱὸς τοῦ δούλου εἶνε οὐδὲν ἄλλο εἰμὴ εἰλωσ καὶ αὐτὸς καὶ εἰάν ἔτι, ληστοῦ δίκην, περιβάλλῃ ἑαυτὸν μὲ προνόμιον ἀρρενογονίας. Ἡ κληρονομία τῆς Ζωῆς εἶνε ἐλευθερία ἀδιάφορον περὶ ποτέρου τῶν φύλων πρόκειται δὲν δύναται δὲ νὰ ὑπάρξῃ ἀληθῆς ἐλευθερία ἐκεῖ ἔνθα ἡ γυνὴ στερεῖται ἐλευθερίας. Ἐρρέτω λοιπὸν τὸ δικαίωμα τῆς ἀρρενογονίας! Πᾶν ἀνθρώπινον ὃν ἔχει τὸ ἴδιον σῶμα ὡς ἴδιον κτῆμα. Ἐὰν ὁ ἀνὴρ ποθῇ ἐλευθερίαν, ἐλευθερίαν ἀξιοῖ καὶ ἡ γυνή, καὶ δέον πάντως τὰ δικαιώματα, καὶ τὰ προνόμια, καὶ αἱ εὐκαιρίαι ἀμφοτέρων τῶν φύ-

λων νὰ ὦσιν ἀπολύτως τὰ αὐτὰ καὶ ἴσα ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν. Τό τε ἀστικὸν δίκαιον καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν συνώμωσαν νὰ καταδυναστεύσωσι καὶ νὰ ἀποκληρώσωσι τὴν γυναῖκα, τὸ μὲν ἀστικὸν ἀποστεροῦν αὐτὴν τῶν δικαίων της, τὸ δὲ ἐκκλησιαστικὸν κηρύσσει ὅτι ἡ ἀπόκληρος κατάστασις της εἶνε ἐκ Θεοῦ. Ἐρρέτωσαν οἱ μῦθοι οὗτοι τοῦ παρελθόντος! Ἐχρησίμευσαν ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἀμαθίας, ἀλλ' ἤδη ἡ Ἐπιστήμη ἐξεσάρωσε τὰ ψεύδη των καὶ κατέρριψε τὴν προσωπίδα τῆς φιλαυτίας ἧτις τοὺς ἐγέννησεν. Ἐν τῇ φωταυγείᾳ τῆς ἀληθείας οὐδεμία θρησκεία δύναται πλέον νὰ ἐπιβάλλῃ τοιούτους μύθους ἐπὶ νοημόνων ὄντων ὡς φάκτα. Ἐπειδὴ κακὸν τι ὑπήρξε ποτέ, δὲν ἔπεται ὅτι διὰ τοῦτο πρέπει νὰ ὑποστηρίζεται. Ἡ ρίζα καὶ ἡ αἰτία τῆς παρούσης δουλοπαροικίας τοῦ ἀνδρὸς εἶνε ἡ ἀπόκληρος κατάστασις τῆς γυναικός. Αὐτὴν τὴν κατάστασιν τῆς γυναικείας ἀποκληρώσεως ἀνευρίσκομεν ὡς τὴν αἰτίαν παντὸς σχεδὸν κακοῦ καταθλίβοντος τὸ ἀνθρώπινον γένος. Ἐκεῖθεν πηγάζουσιν αἱ νόσοι του, ἡ πενία του, ἡ ἀγνωσία του καὶ ἡ δουλεία του εἰς τὰς πολιτικὰς φατρίας. Ἦθελε ποτέ γυνὴ ἐλευθέρα καὶ ἀνεξάρτητος συναινέσει νὰ δόσῃ ζῶν εἰς δούλους καὶ εἰς στρεβλὰ ὄντα, δῆθεν ἀναγνωρίζόμενα ὡς ἀνθρώπινα; Οὐδέποτε! Γυναικὸς ἐλευθέρας τέκνον θὰ ἦτο εὐπατρίδης καὶ οὐχὶ δούλος. Μέχρις οὐ αἱ κοινωνικαὶ συνθήκαι διαρρυθμισθῶσιν οὕτω ὥστε πάντες νὰ γεννώμεθα εὐπατρίδαι δὲν δυνάμεθα νὰ εὐημερήσωμεν, διότι ἡ ὑγεία εἶνε τοῦ βίου ὁ μέγιστος θησαυρός.

Ἐτόνισα τόσον τὸ ζήτημα τῆς γυναικός διότι μέχρις οὐ ἡ γυνὴ ἀποκτήσῃ τὴν ἐλευθερίαν της, ἡ ἐλευθερία τῆς χώρας θὰ ἐξακολουθῇ οὔσα ψευδής. Ἄς ἐγχαραχθῇ βαθύτατα εἰς τὰς ἐλληνικὰς καρδίας ἡ ἀλήθεια αὕτη, ἄς κυριαρχήσῃ τῶν ἐλληνικῶν διανοιῶν εἰάν οἱ Ἕλληνες διατρέψωσι τὴν φιλοδοξίαν νὰ γίνωσιν ὑπέρτεροι ἑαυτῶν καὶ πρόδρομοι τοῦ ὑπερτέρου ἐκείνου νοῦ ὅστις μέλλει νὰ ἀνατρέψῃ τὰ εἰδῶλα, τὸ ἀστικὸν καὶ τὸ ἐκκλησιαστικὸν δίκαιον, καὶ τὰ ψευδῆ ἰδεῶδη τοῦ παρελθόντος. Ἀγάπη καὶ καλωσύνη δέον νὰ εἶνε οἱ ὀδηγοῦντες ἀστέρες τῆς θρησκείας τοῦ μέλλοντος καὶ αἱ ἀρχαὶ αὐταὶ τῆς ἀγάπης καὶ τῆς καλωσύνης εἶνε ἡ οὐσία τῆς θρησκείας, ἡ σὰρξ καὶ τὰ ὅστα καὶ τὸ αἷμα αὐτῆς. Ἐν τῷ παρόντι ἡ κυβέρνησις εἶνε εἰς τὰς χεῖρας τοῦ ἀνδρικοῦ μόνου φύλου, κατατετμημένου μάλιστα καὶ αὐτοῦ εἰς φατρίας, προεξάρχοντος ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ἐν τῇ πολιτείᾳ, καὶ διαμορφούντος νόμους ἀστικούς καὶ θρησκευτικούς ἐπὶ τῷ σκοπῷ ἵνα ὑποστηρίξῃ προνόμια εὐαρίθμων καὶ μονοπάγια κοινωνικῶν κλάσεων. Ἡ γῆ, ἡ κληρονομία τοῦ ἀνθρώπου, εὐρίσκεται εἰς τὰς χεῖρας ὀλίγων ἀτόμων, καὶ αἱ ὀμάδες τοῦ λαοῦ μοχθοῦσιν ἐπ' αὐτῆς πρὸς ὄφελος αὐτῶν τῶν ὀλίγων ἀτόμων. Δὲν εἶνε ὁ νόμος τοῦ συνεταιρισμοῦ νόμος τῆς χώρας, ἀλλὰ πολυτά-

λαντοι αναθρόσκουσιν ἐκ τοῦ μόχθου τῶν ληστευομένων παραγωγῶν, παιδία συνεισφέρουσιν ἵνα μεγεθύνωνται τὰ βαλάντια τῶν πλουσίων ἑταιριῶν καὶ ἐργολάβων, τὸ γῆρας τῶν πτωχῶν διανύεται ἐν τῇ πικρίᾳ τῆς ἀνεχείας, οἱ δὲ στρατοὶ καὶ οἱ στόλοι ἐπιβάλλουσι φορολογίαν μέχρι λιμοῦ. Μυριάδες τῶν ὑγιεινέων ἀνδρῶν μας ἐπιφυλάσσονται ὡς τροφή τοῦ θηρίου τῶν πολέμων, οἱ δὲ νοσηρότεροι ἀφίενται νὰ διαιωνίζωσι τὸ εἶδος. Ὑπεράνω πάντων ἡ Σκληρότης ταυίνει τὰς πτέρυγας τῆς καὶ ὁ βίος διὰ τὴν μεγάλην πλειονότητα εἶνε ἀπὸ τῆς κοιτίδος μέχρι τοῦ τάφου ὁδὸς ἀλγους. Εἶνε λοιπὸν βιωτὴ ἡ ὑπαρξίς ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας; Ὁχι, διότι ἀνευ εὐημερίας ὁ βίος εἶνε κόλασις. Ὁ Νοῦς καὶ ὁ Λόγος εἶνε οἱ ἐξ ὧν θὰ γίνῃ δυνατόν νὰ προκύψῃ τὸ ἰδεώδες τῆς δικαιοσύνης, τοῦ ἀνθρωπισμοῦ καὶ τοῦ μεγαλείου. Ὁ Νοῦς θὰ συλλάβῃ τὸ ἰδεώδες, ὁ Λόγος θὰ τὸ διαπλάσῃ εἰς ἰδεώδες ζῶν. Τὸ ζῶν καὶ ὑψηλὸν ἰδεώδες θὰ ἀπορρίψῃ τὰ ἀγρια ἐνστικτα τῆς σήμερον καὶ θὰ καταρτίσῃ τὸν ἀνθρωπικὸν τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι ὅστις ὀλοῦν πολλαχοῦ ἀνατέλλει. Ὅπουδήποτε τιμᾶται καὶ ἐπικρατεῖ ἡ ποίησις καὶ ἡ ἀύρα, ἐκεῖ ριζωθῆτω ὁ ἀνθρωπισμός, ὁ ποιούμενος τὴν φλογερωτέραν τοῦ ἔκκλησιν ὑπὲρ τῆς ἀγάπης, ὁ ὑπὲρ πᾶν ἄλλο ἀποτροπιαζόμενος τὴν σκληρότητα. Ὁ ἑλληνικὸς χαρακτήρ φύσει δὲν εἶνε σκληρός, ἀλλὰ τείνει εἰς γλυκύτητα.* Ὁσάκις δὲ ἐξωθεῖται εἰς κακώσεις κατὰ ζῶων τοῦτο προέρχεται κατὰ τὸ πλεῖστον ἐκ τοῦ ὀλεθρίου παραδείγματος ἄλλων φυλῶν παρ' αἷς τὰ δίκαια τῶν ὑπανθρωπίνων ὄντων οὐδέποτε ἀνεγνωρίσθησαν οὐδὲ ὑπεστηρίχθησαν. Ἐνταῦθα πάλιν ὁ Νοῦς δέον νὰ προσέλθῃ λυτρωτῆς καὶ αἱ δουήσεις αὐτοῦ δέον νὰ ἀκουσθῶσιν ὡς προανακρούσματα ἀναμορφώσεως. Ἔθνος μὴ ὄν ἰκανὸν νὰ διανοεῖται ἄλλ' ἐπιτρέπον εἰς ἄτομα νὰ δεσπόζωσιν αὐτοῦ ἄγοντα καὶ φέροντα αὐτό, εἶνε ἔθνος δούλον. Χρησιμεύει ὡς κονίστρα τῶν κομμάτων, ὡς τράπεζα τῶν χρηματιστῶν, ὡς ὄργανον τῶν ἐπιτηδείων. Τελοῦν δῆθεν ὑπὸ διοίκησιν ἐθνικὴν καὶ ἐλευθέραν χρησιμοποεῖται ὅπως ὑποβαστάξῃ καὶ συγκρατῆ παραπήγματα προνομίων καὶ μονοπωλίων. Ἄλλ' ἴδωμεν τίνες οἱ ἀκρογωνιαῖοι λίθοι καὶ αἱ δοκοὶ ἐξ ὧν, ἀφυπνιζόμενοι, θὰ ἀνήγειρε καὶ θὰ ἐστερέου τὸ οἰκοδόμημα τῆς Ἐλευθερίας. Καταθέτω ὧδε τὰς σκέψεις ὡς μοὶ τὰς ὑπαγορεύει ὁ Νοῦς. α') Ἀπόλυτος ἰσότης μεταξὺ τῶν δύο φύλων· ἀμφοτέρω νὰ χαίρωσι δίκαιωμα ψήφου, ἀντιπροσωπεύσεως, κυβερνήσεως. β') Συζυγικὰ δικαιώματα ἴσα· τὸ δὲ

* Ὁ Salt ἐν τῇ πραγματείᾳ αὐτοῦ Humanitarianism λέγει: «Ὁ Ἕλλην πάντοτε ἠσθάνετο ἀπ' ἐνστικτοῦ ἀποστροφῆν πρὸς ἑ,τι ὦμον καὶ ἀπάνθρωπον. Εἶνε ἀληθὲς ὅτι ἡ γλυκύτης αὐτῆ τοῦ ἑλληνικοῦ χαρακτήρος ἦτο καλαισθητικὴ μᾶλλον παρὰ ἠθικὴ, ἀλλὰ μολαταῦτα ὁ ἐπὶ ἠθικῆς ἀρχῆς βραδύτερον βασισθεὶς ἀνθρωπισμὸς ἔχει τὴν πηγὴν του εἰς τὸ ἑλληνικὸν δρμέμφυτον». ΕΡΕΥΝΑ.

ζήτημα τῆς μητρότητος ν' ἀποφασίζεται ὑπὸ τῆς γυναικός, γ') Ἀναμόρφωσις τῆς θρησκευτικῆς ἀντιλήψεως ἐπὶ τῇ βάσει τῆς γνώσεως, τῆς ἀγάπης, τῆς καλωσύνης καὶ τῶν λογικῶν ἀρχῶν καὶ ἀληθῶν νόμων τῆς ὑπάρξεως. δ') Καθιέρωσις τοῦ συνεταιριστικοῦ δικαίου καὶ ἐθνοποιήσεως συνάπαντος τοῦ ἐδάφους μετὰ τῶν ἐπ' αὐτοῦ οἰκοδομῶν. ε') Ἐκπαίδευσις καὶ ἀνατροφή ἀρρένων καὶ θηλέων ἐπὶ τὸ αὐτό. ς') Ἐκπροσώπησις ἐν τῇ κυβερνήσει ὄχι ἐνὸς κόμματος, ὄχι τοῦ ἐνὸς φύλου, ἀλλὰ τοῦ λαοῦ συνάπαντος ἐν ὀνόματι τῆς ἐδραίας ἀρχῆς τοῦ συνεταιρισμοῦ. ζ') Ἀναγνωρίσις τῆς μητρότητος ὡς ἐκδουλεύσεως πρὸς τὸ ἔθνος πολυτίμου ὅσῳ πολῦτιμος σήμερον θεωρεῖται ἡ στρατιωτικὴ ἐκδούλευσις· νὰ ἀπονέμηται εἰς τὴν μητρότητα σέβας ὄχι ὕβρις. η') Ἀπαγόρευσις σκληρότητος οἰουδήποτε εἶδους. θ') Ἀνακήρυξις τῆς διαιτησίας, ἔνθα ἐφικτόν, ὡς ἀνεκκλήτου εἰρηνοποιῦ καὶ συνδιαλλάκτορος τῶν διενέξεων.

Ἀπὸ τῆς ἡμέρας τῆς γεννήσεώς του ἕκαστος—καὶ διὰ τῆς λέξεως ταύτης ἐννοῶ, εἴτε ἀνὴρ εἴτε γυνή—δέον νὰ τυγχάνῃ ἴσων εὐκαιριῶν, εἰς τρόπον ὅστε πᾶσα ἔμφυτος ἀρετὴ, ἰκανότης ἢ τάλαντον νὰ εὐρίσκη εὐρὺ πεδίου ἀναπτύξεως καὶ ἐκδηλώσεως. Σήμερον προνομιοῦχοι ἔχουσιν εἰς ὅλα τὸ μονοπώλιον καὶ αἱ μετριότητες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον κρατοῦσι τὰς ἡνίας τῆς ἐξουσίας. Ὡς εἶπον ὁ λαὸς τελεῖ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν πολιτικῶν φατριῶν αἵτινες χρησιμοποιοῦσι τὰς ἀδυναμίας τοῦ λαοῦ διὰ νὰ προάγωσι τοὺς σκοποὺς των, ἐνῶ τὰ συμφέροντα τοῦ συνόλου παραγκωνίζονται. Ἡ τοιαύτη κατάστασις πραγμάτων θὰ ἐξακολουθῇ μέχρις οὗ ὁ λαὸς κατανοήσῃ τὴν ἀδοξον θέσιν εἰς ἣν εὐρίσκεται χρησιμευων ὡς ἀναβάθρα τῶν πολιτευομένων, καὶ ἐξαναστῇ πρὸς κατάκτησιν τῆς ἐλευθερίας. Πρὶν ἢ δυνηθῇ νὰ ἐνεργήσῃ οὕτω ὀφείλει νὰ ἀνυψώσῃ καὶ φρονηματίσῃ ἑαυτόν. Νέος τρόπος τοῦ σκέπτεσθαι δέον νὰ ἐμφιλοχωρήσῃ εἰς τὸ ἔθνος καὶ δέον νὰ ἀναφανῶσι καθηγέται ἰκανοὶ νὰ δείξωσιν εἰς τὸν λαὸν τὸν ἠθικὸν κώδικα ὃν πρέπει νὰ ἐγκολπωθῇ. Ἄπαξ ὁ ἠθικὸς τόνος ἐνὸς λαοῦ μεταρθῇ εἰς ὑψηλότερον ἐπίπεδον ἢ ἐπίδρασις του θὰ ἐκδηλωθῇ εἰς θεσμοθεσίαν καὶ διοίκησιν. Ἀμφοτέρω ταῦτα θὰ διαμορφωθῶσι συνωδὰ πρὸς ὑπέρτερα ἰδεώδη καὶ ὑγιεινέρας ἰδέας. Ἐπὶ παραδείγματι εἰς ἠθικὸς ὁδηγὸς ἐμφορούμενος ὑψηλῶν σκέψεων καὶ πόθων συντελεῖ εἰς τὸν πλοῦτον καὶ τὴν εὐδαιμονίαν τοῦ ἔθνους περισσύτερον ἢ ὅλοι οἱ στόλοι καὶ οἱ στρατοὶ τοῦ κόσμου. Ὁ μόνος ἀληθὴς ἀναξ εἶνε ὁ δυνάμενος νὰ διαλογίζηται καὶ νὰ ὀδηγῇ, ὅσῳ δὲ ὑπέρτεροι καὶ ὑψηλότεροι οἱ διαλογισμοὶ του τόσῳ μεγαλητέρα εἶνε ἡ ἀγαθοποιὸς αὐτοῦ δύναμις. Ὁ πολιτευτῆς ὅστις εἶνε ἰκανὸς νὰ βελτιώσῃ ἐν ἔθνος ἠθικῶς εἶνε ἀληθινότερος εὐεργέτης παρὰ ὅστις φορολογῶν αὐτὸ ἰκανοποιεῖ εἴτε τὴν ἀδηφα-

γίαν τοῦ πολέμου εἴτε τὴν μανίαν τῆς ἐπιδείξεως. Ὁ πόλεμος εἶνε εἰδεχθὲς θηρίον. Ἡ εἰρήνη καὶ ἡ ἀγάπη ἐξωραΐζουσι καὶ ἐξευγενίζουσι τοὺς λαούς.

Εἶνε νόμος τῆς φύσεως ὅτι πάντες δεόν νὰ ἐργαζώμεθα. Ἐκαστος δεόν νὰ συνεισφέρῃ καθ' ἓνα ἢ κατ' ἄλλον τρόπον εἰς τὴν εὐημερίαν καὶ εὐεξίαν τῆς κοινωνίας. Ἔθνος οὐ ὀδηγήτρια ἀρχαὶ εἶνε ὁ συνεταιρισμὸς καὶ ἡ ἰσότης περὶ τὰς εὐκαιρίας δὲν θὰ ἠνείχετο ἐν μέσῳ αὐτοῦ τὴν ἀπεχθὴ καὶ ἀνισον ἀπονομήν τοῦ πλοῦτου, δὲν θὰ ἠνείχετο τὴν ἀνέχειαν ἣτις ἐπικρατεῖ πανταχοῦ τόσῳ σκανδαλωδῶς. Τὸ βάρβαρον δίκαιον, τουτέστι τὸ δίκαιον τῆς βίας ὑπὸ τὸ ὁποῖον ὑποτασσόμεθα κυβερνώμενοι κελεύει τὴν σκανδαλώδη ἀνισότητα ἣτις ἐκδηλοῦται ὡς ἀντίθεσις μεταξὺ πλοῦτου καὶ πτωχείας, ἀλλὰ τὸ ἀληθὲς δίκαιον τοῦ ἀληθοῦς πολιτισμοῦ ὅπερ μέλλει νὰ καθιερώσωμεν θὰ μεταστρέψῃ τοὺς ὅρους—ὄχι πλέον ἡ ἰσχὺς μου δίκαιόν μου, ἀλλὰ τὸ δίκαιόν μου ἰσχὺς μου—καὶ θὰ ἐξασφαλίσῃ ἐντεῦθεν δικαιοσύνην εἰς πάντας. Ὡς Ἕλληνας, ἐρωτήσατε ὑμᾶς αὐτούς: “Πρέπει τὸ προνόμιον καὶ τὸ μονοπώλιον νὰ ἐπικρατῶσι πάντοτε;” Τί τάχα κωλύει ὥστε ἡ Ἑλλάς νὰ μὴ δύναται νὰ δείξῃ εἰς τὸν κόσμον περικαλλῆ εἰκόνα εὐγενοῦς ἔθνους οὗτινος ἕκαστον μέλος νὰ εἶνε εὐμοιροῦν τέκνον τῆς μητρώας γῆς.

Ἐν παμμέγιστον, ὑπερτάτης σπουδαιότητος ζήτημα ὅσον ἀφορᾷ τὴν προσδοκωμένην μεταμόρφωσιν τῆς κοινωνίας ὀρθοῦται γιγάντιον ἐν ταῖς διαστάσεσιν αὐτοῦ καὶ δεόν νὰ τὸ ἀντιμετωπίσωμεν, εἶνε δὲ τὸ ζήτημα τοῦτο ἡ βελτίωσις τοῦ ἀνθρωπίνου χαρακτήρος. Ἡ ἀνάγκη αὕτη ἐπέβγει σφόδρα. Τὸ σκοπούμενον ἐν ταῖς ἐνεργείαις ἡμῶν δεόν νὰ εἶνε ὄχι ποσότης ἀλλὰ ποιότης, ἡ δὲ φιλοδοξία τῶν γονέων δεόν νὰ εἶνε ὄχι ἀριθμὸς τέκνων, ἀλλ' ἀξία. Τὸ ζήτημα τῆς ἀναπαραγωγῆς τοῦ γένους παρενοήθη ὀδυνηρῶς καὶ παρημελήθη, ὁ κόσμος δὲ βρίθει παραμορφώσεων, ἀσχημιῶν καὶ ἀθλιότητων. Εἶνε τοῦτο ὀρθόν; Ὁχι. Εἶνε ἐλεεινὸν σφάλμα. Διὰ τί; Διότι ἐπιβάλλει καταναγκαστικῶς τὸ μαρτύριον πασχούσης ὑπάρξεως ἐπὶ ὄντων ἅτινα οὐδέποτε ἐζήτησαν νὰ γεννηθῶσιν, ἔτι δὲ πλέον ἐπιτρέπει εἰς τὰ πάσχοντα ταῦτα ὄντα καὶ διευκολύνει αὐτὰ νὰ ἀναπαραγάγῃσι τὸ εἶδος καὶ ἑαυτὰ, αὐξάνοντα οὕτω τὸ ἀχανὲς πλῆθος τῶν ἐκφύλων ὅτινες λυμαινόμενοι τὰς λεωφόρους καὶ τὰς ἀτραπούς τῆς Ἀνθρωπότητος. Τὸ τρομερὸν τοῦτο γεγονός ἐδει πᾶς ἀνὴρ καὶ πᾶσα γυνὴ νὰ τὸ ἀναλογισθῇ σοβαρῶς, καὶ ν' ἀποφασίσῃ νὰ πράξῃ ὅ,τι δύναται ὅπως τὸ θάψῃ ἐν τῇ λησμονημένῃ ἱστορίᾳ. Δὲν ὑπάρχει ἀρετὴ μείζων τῆς ὑγείας καὶ δὲν ὑπάρχει ἰδεώδες εὐγενέστερον ἢ τὸ γεννηθῆναι ἐξ ἀγαθῶν γονέων, δηλαδὴ μὲ σῶμα καὶ ὄργανισμὸν ἀρτίον καὶ ἀπηλλαγμένον πάσης νοσηρότητος. Εἰς τὸν νοῦν τῆς Νεότητος, αἱ ἰδέαι αὗται δεόν νὰ ἐγχαραχθῶσι, καὶ δεόν νὰ καταδειχθῇ αὐτῇ τίνι τρόπῳ αἱ ἰδέαι αὗται πραγ-

ματοῦνται καὶ ἐκπληροῦνται. Τὸ πολυμελὲς τῆς οἰκογενείας οὔτε ὑγείας οὔτε εὐπορίας δύναται νὰ εἶνε συντελεστικόν. Ἡ μήτηρ δύο ἢ τριῶν τέκνων δὲν ἐξολοθρεύει τὸν ὄργανισμὸν τῆς ὅπως ἡ μήτηρ πολλῶν, ἀνεσιν δὲ πολὺ περισσοτέραν ἐξασφαλίζει μία μικρὰ οἰκογένεια παρὰ μία πολυάριθμος. Πράγματι αἱ συνθήκαι ἐν γένει πᾶσαι εἶνε τότε εὐμενέστεραι καὶ δικαιοτέραι, κατὰ συνέπειαν δὲ συντελεστικώτεραι εἰς τὴν ἐπιτεῦξιν τῆς καθολικῆς εὐδαιμονίας. Τὸ ἰδεώδες μου εἶνε κόσμος οὐχὶ οἰκούμενος ὑπὸ τῶν ἀναριθμῶν χιλιάδων ἀσχήμων, δυσμόρφων νοσηρῶν ἀνθρωπίσκων οὓς παράγομεν, ἀλλὰ ὑπὸ ὑγιῶν καὶ ὠραίων ἀνδρῶν καὶ γυναικῶν. Ἐσκέφθην πολλακίς, ποία φυλὴ τοῦ κόσμου ἀρμοδιώτερον τῆς ἐλληνικῆς θὰ ἠδύνατο, προσηκόντως καθηγετοῦσα ἑαυτήν, νὰ ἐγκαινίσῃ τὸν ὑγιᾶ τρόπον τοῦ σκέπτεσθαι ἐπὶ τοῦ μεγάλου τούτου ζητήματος, ζητήματος, πιστεύσατέ μοι, κολοσιαίας σπουδαιότητος ἅτε ἀποτελοῦντος τὸν ἀκρογωνιαίον λίθον τῆς παραγωγῆς τύπου ὑπερτέρου ἢ ὁ νῦν ὑπάρχων τύπος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Διὰ τί τάχα ἡ Ἑλλάς, ἥς αἱ παραδόσεις τοῦ παρελθόντος εἰσὶ τόσῳ ὑψηλαὶ νὰ μὴ προεξάρξῃ ἀπαξ ἔτι ἐν τῇ διευθύνσει τῶν τυχῶν τοῦ κόσμου; Ὅ,τι ἀπλῶς ἀπαιτεῖται ὅπως συμβῇ τοῦτο εἶνε ὑπερτέρα θέλησις—ὑπέρτερος στοχασμὸς καὶ ὑπερτέρα δράσις. Φυλὴ μὲ φυσικὰ χαρίσματα, καὶ ἐν τῷ βάθει τῆς καρδίας τῆς ποιήτρια καὶ ἀνθρωπιστικῆ ἔπρεπε νὰ ὑψώσῃ μετάρδην τὴν σημαίαν τῶν προοδευτικῶν ἰδεῶν, τὴν σημαίαν τῆς ὑπερτέρας ἐμπνεύσεως καὶ τῆς εὐγενοῦς προσπαθείας. Ἡ σύγχρονος φιλολογία τῆς Ἑλλάδος προδίδει τὸν ἔμφυτον πόθον τοῦ ἔθνους νὰ καταστῇ ἀληθῶς ἐλεύθερον τὴν τε σκέψιν καὶ τὴν διοίκησιν. Τίς ἐφίεται νὰ ἀναπτύξῃ τὸν ἐκλαμπρον αὐτὸν πόθον καὶ νὰ λυτρώσῃ τὴν Ἑλλάδα ἀπὸ τῆς ψυχοφθόρου ἀγκάλης τῶν φατριῶν καὶ τῆς ἀγυρτείας τῶν πολιτευομένων; Μόλις ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν ἔτη παρήλθον ἀφ' ἧς ὁ Ῥήγας ἀπέθανε καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ ἐκεῖνο ἔτος 1798 ἐγεννᾶτο ἐν Ζακύνθῳ ὁ μεγαλόψυχος Σολωμὸς, ὁ γράψας τὸν ἀθάνατον ἐκεῖνον ὕμνον τῆς Ἐλευθερίας. Ἐδει νὰ ἠχῶσι διηνεκῶς εἰς τὰ ὦτα παντὸς Ἕλληνος, καὶ νὰ εἰσδύωσιν εἰς τὰ βάθη τῆς καρδίας τοῦ συντάρασσοντες τὴν ψυχὴν του ἐν τοῖς ἐγκάτοις καὶ διακεντῶντες αὐτὸν εἰς μεγάλθυμον καὶ ἀνθρωπιστικὴν δράσιν οἱ στίχοι ἐκεῖνοι,

Ἄφ' τὰ κόκκαλα βγαλμένη τῶν ἁλλήνων τὰ ἱερά
Καὶ σὰν πρῶτ' ἀνδρειωμένη, χαῖρε ᾧ χαῖρε λευθεριά.

Εἰσὶ μεγάλαι αἱ λανθάνουσαι δυνάμεις τῆς ἐλληνικῆς φύσεως. Προεξῆρχε πάλαι ποτε ὡς δυνάμις ἐκπαιδευτικῆ. Διὰ τί τάχα καὶ πάλιν νὰ μὴ προεξάρξῃ, ἀλλ' ἐν βαθμῷ καὶ κλίμακι μείζονι ἢ τὸ πρόσθεν; Ὑπέρτερός τις ἐλληνισμὸς ἠδύνατο νὰ ἀντεπιδράσῃ εἰς τὰ ἀληγεῖνὰ ἀποτελέσματα τοῦ πλεονάσαντος ἐβραϊσμοῦ οὐ ἢ μονο-

νονχί πάντων δεσπόσασα επίδρασις συνετέλεσε τόσον εἰς τὴν διαστροφήν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως καὶ διεύθυνσιν αὐτῆς πρὸς τὸ κακόν. Ἡ μεγίστη ἀρετὴ ἐν τῷ βίῳ εἶνε ἡ ἐπίτευξις ἀληθοῦς εὐδαιμονίας ἀπάντων τῶν ὄντων καὶ ὁ ἐξοβελισμὸς τοῦ ἄλλου καὶ τῆς ὀδύνης. Τὸ ἄλλος καὶ ἡ ὀδύνη εἰσὶ κακὰ ἄτιμα νὰ ἐξοβελίσῃ δύναται μόνη ἡ πεφωτισμένη τοῦ βίου διαγωγή ἐν συνδυασμῷ πρὸς ὑπερτέραν καὶ ἐπίμονον προσπάθειαν ἐπὶ τὰ βελτίω. Ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἔθνει κεῖνται τὰ σπέρματα μεγάλου μέλλοντος ἀρκεῖ νὰ ἀφυπνισθῇ ἀπὸ τὴν νάρκην του καὶ ἀπὸ τὴν ἀδρανῶς παθητικὴν συγκατάθεσιν ἣν δίδει εἰς τὴν πολιτικὴν ραδιουργίαν καὶ εἰς τοὺς ἐπιτηδεῖους ὑφαντὰς τῶν μονοπωλίων καὶ τῶν προνομίων. Τὸ πρόβλημα εἶνε τοῦτο: μέλλει ἡ Ἑλλὰς νὰ ταχθῇ ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ τῆς προοδευτικῆς διανοήσεως τοῦ κόσμου ἢ μέλλει νὰ διαμείνῃ ἀναβάθρα τῶν πολιτευομένων; Ἐντὸς ὁρίων οὕτω στενῶν δὲν δύναμαι νὰ πραγματευθῶ μετὰ πληρότητος οἰονδήποτε τῶν προσημειωθέντων ζητημάτων. Αἱ ἀδραὶ γραμμαὶ ἅς ὑπέβαλα ὧδε ἀπορρέουσι κατ' εὐθείαν ἐκ τῆς ἀρχῆς τοῦ ἀνθρωπισμοῦ, ἀρχῆς ἣτις δέον νὰ χαρακτηρίξῃ πᾶσαν προσπάθειαν βελτιώσεως τοῦ γένους. Αἱ γραμμαὶ αὐταὶ ἀρκούσι νὰ δώσωσι τροφήν εἰς διανοήσιν, καὶ ἡ διανοήσις ἔχει ἐλκτικὴν δύναμιν ἣτις ἐμφρόνως ἐνασκουμένη δύναται νὰ παραγάγῃ μεγάλα ἀποτελέσματα. Θὰ θέσῃ ἀραγε ἡ Ἑλλὰς πρὸ ἑαυτῆς τὸ ἐγχείρημα τοῦτο καὶ θὰ ἐργασθῇ πρὸς πραγμάτωσιν αὐτοῦ, ἢ θὰ σφηνωθῇ εἰς τὴν ὀπισθοπορείαν τῶν ἐθνῶν, τρέχουσα μετὰ τοῦ ὄχλου καὶ χωροῦσα πρὸς ἀφευκτον τέλος ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν ὀδεύοντων; Ἀπομένει νὰ ἴδωμεν ὅταν τεθῇ ὑπὸ τὴν βάσανον καὶ δοκιμασθῇ, ἂν τὸ ἔθνος, τὸ τόσῳ ἄλλοτε περικλεῆς θὰ ἐγερθῇ ἀπαξ ἔτι ἀνάσσει ἐν τῇ διανοίᾳ, ἢ θὰ ἀποδειχθῇ ὑποδεέστερον τῶν προσδοκιῶν μας.

Ἀνάστα ἐκ τῆς νάρκης τῆς τόσῳ παγεράς.

Καὶ μέμνησο τίς εἶσαι—Ἀθάνατος Ἑλλὰς.

ΙΖΡΑΣ.

ΤΙ ΕΣΤΙ ΠΑΤΡΙΩΤΙΣΜΟΣ.

Ὁ Ἄγγλος βουλευτὴς John Burns γράφων περισπούδαστον μελέτην ἐν τῇ Independent Review τοῦ λήξαντος μηνὸς ἀναλύει τὴν φύσιν τοῦ πατριωτισμοῦ, καὶ ἐκ τῆς ἀναλύσεως ταύτης μεταφέρω ὧδε ἐν μόνον χαρακτηριστικὸν ἀπόφθεγμα. “Ἀληθῆς, λέγει, εἶνε ὁ πατριωτισμὸς ὁ ἐν ὀνόματι τοῦ ὁποίου διακείμεθα φιλίως πρὸς τὰ ἄλλα ἔθνη, ἀλλὰ φιλοτιμούμεθα νὰ διακρινώμεθα αὐτῶν διὰ χαρακτῆρος ἰδιαίχοντος ἡμῖν καὶ τιμῶντος ἡμᾶς. Ψευδῆς εἶνε ὁ πατριωτισμὸς ὁ ἐν ὀνόματι τοῦ ὁποίου διακείμεθα ἐχθρικῶς πρὸς ἄλλα ἔθνη ἀλλ' οὐδαμῶς διακρινόμεθα αὐτῶν διὰ τινος ἰδιαζούσης ἡμῖν ἀρετῆς.” Ῥῆσις ἀληθεστέρα καὶ ἐμβριθεστέρα περὶ πατριωτισμοῦ δὲν ἠδύνατο νὰ διατυπωθῇ. Ἐν τῇ συναφείᾳ ταύτῃ καὶ ἐν συναυλίᾳ πρὸς τὸ ἄρθρον τῆς Lady Florence Dixie ἀναμνησκόμεθα σκέψεων τινῶν ἐμῶν περὶ πατριωτισμοῦ ἅς ἐδημοσίευσεν πρὸ ὀκταετίας ἡ “Ἀκρόπολις”. Ἴδου ἐν συνόψει τί ἔλεγον. “Τί ἐστι

πατρίς; Πόσοι ἐξ ἡμῶν ἔχουσι πατρίδα; Ὁ ἐργατικὸς κόσμος εἶνε ἐντελῶς ἀπατρίς καὶ ἀνέστιος. Ἐκ τῶν χιλίων οἱ ἐννεακόσιοι ἐννεηκόντα δὲν δύναται νὰ εἴπωσι ‘τοῦτο τὸ οἶκμα εἶνε ἰδικόν μου’ αὐτὴ ἡ γῆ εἶνε ἰδική μου’. Τὸ θέλγητρον τῆς ἰδιοκτησίας διὰ τοὺς ἐννεακοσίους ἐννεηκόντα εἶνε ἀγνωστον καὶ ἡ πολιτεία ὀριστικῶς ἀρνείται νὰ τὸ καταστήσῃ εἰς αὐτοὺς γνωστόν. Οἱ νόμοι τῆς εἶνε ἀντεθνικοὶ διότι ὁ ἐργατικὸς κόσμος (ὅστις μόνος ἀποτελεῖ τὸ ἔθνος) ἀδικεῖται συνεπείᾳ νομοθεσίας χαλκευθίστης καὶ συντηρουμένης μόνον καὶ μόνον ἐπὶ σκοπῷ προστασίας καὶ περιθάλψεως ὀλίγων ἀρπάγων. Οἱ ἀρπαγες οὗτοι αἰσθάνονται τὸ θάλαπος τῆς πατρίδος, οἱ δὲ λοιποὶ—τὰ θύματα—σκέπτονται καὶ ἐνεργοῦσι ὡς ἀν εἰ τὸ ἤσθάνοντο, μιμούμενοι τὴν σταμυλίαν τῶν ἀρπάγων. Ὁ πατριωτισμὸς θὰ ἦτο ὑγῆς ἐὰν τὰ πάτρια ἀγαθὰ ἦσαν προσιτὰ εἰς ὅλους καὶ ἐπομένως ἐξοβελίζετο ὁ χυδαῖσμος τῆς χρηματομανίας ἢ κτηματομανίας. Ἄλλ' ὁ νοσηρὸς πατριωτισμὸς τῶν ἑκατῶν οὐκ ἡ πολιτεία προστατεύει (ἢ μᾶλλον ὑπηρετεῖ) ἐμποδίζει τὴν ἄρσιν τοῦ χυδαῖσμου. Οἱ ἑκατὸν ἀποβλέπουσιν ἀποκλειστικῶς εἰς τὴν ὑλικὴν εὐμάρειαν ἣν προσπορίζει εἰς αὐτοὺς ἡ πατρίς, ἀλλ' ἐὰν ἡ ἐξ ἐντίμου ἐργασίας εὐμάρεια ἦτο ἐγγυημένη δι' ὅλους, καὶ τι ὑψηλότερον αὐτῆς θὰ ἐπεποθεῖτο ὑπὸ πάντων καὶ τὸ ἔθνος ἐπομένως θὰ ἀνυψούτο. Ἀληθῶς ἂν ὁ πατριωτισμὸς ἐταννίζετο πρὸς ἐνθουσιασμόν ὑπὲρ τῆς Ἀνθρωπότητος θὰ ἦτο μοχλὸς ἀνυψώσεως καὶ ἐξευγενισμοῦ. Ὁ ἐν ἰσχύι πατριωτισμὸς ἀπαιτεῖ ἀκαταγώνιστον ἔχθραν κατὰ παντὸς ἄλλοφύλου. Τοιοῦτον εἶδος πατριωτισμοῦ εἶνε ἀσυμβίβαστον πρὸς τὸ φῶς τῆς ἐποχῆς μας. Τὸ φῶς αὐτὸ εἶνε ἡ χριστιανικὴ ἠθικὴ ἢς θεμελιώδες ἀξίωμα εἶνε τὸ ἀγαπᾶν τοὺς ἐχθροὺς ἡμῶν. Ἡ ἐξέλιξις ἐχρησιμοποίησεν ἐν τῷ παρελθόντι τὰ βάρβαρα αὐτὰ ἐνστικτα τοῦ πατριωτισμοῦ, τοῦ ἐγωῖσμου, τῆς φιλοχρηματίας, ἀλλ' ὁ χριστιανισμὸς, ὃν ἡ ἐξέλιξις εἰσῆγαγε, καταδικάζει τὰ ἀρχέγονα αὐτὰ ἐνστικτα. Τὸ ἰδεῶδες εἶνε ὁ ὁ πεφωτισμένος ἄνθρωπος τοῦ εἰκοστοῦ αἰῶνος δέον νὰ ἀποβλέπῃ εἰς τὴν ἀλήθειαν. Αὕτη εἶνε ὑπεράνω πάντων. Δὲν εἶνε ἡ πατρίς τὸ ἰδεῶδες, ἀλλ' ἡ ἀλήθεια. Ἐρευνητέον δέ, συμμορφούμεθα πρὸς τὴν ἀλήθειαν μεταχειριζόμενοι τὰς μεθόδους ἅς μεταχειριζόμεθα; Ὁχι. Οὐτε κἂν ἐν τῷ εὐγενεῖ πόθῳ ὃν ἔχομεν νὰ ἴδωμεν καὶ τοὺς ἀλυτρώτους Ἕλληνας ὑπὸ ἑλληνικὴν διοίκησιν. Εἶνε ἀραγε ἀληθὲς ὅτι ἡ ἑλληνικὴ διοίκησις εἶνε τὸ πρῶτον ἀπαιτούμενον; Ὁχι· αὐτὸ εἶνε σφάδρα εὐκτέον, εὐσυνειδήτως δὲ καὶ συνετῶς ἐπιδιωκτέον. ἀλλὰ τὸ πρῶτον ἀπαιτούμενον εἶνε ἄλλο· εἶνε ἡ ἀπόκτησις ἠθικῆς δυνάμεως, ἀνευ τῆς ὁποίας οὐδεμία ἐλευθερία εἶνε πραγματικὴ. Εἶνε ἀραγε ἀληθὲς ὅτι εἴμεθα πραγματικῶς ἐλεύθεροι οἱ Ἕλληνες; Ὁχι, δὲν εἶνε ἀληθὲς καὶ τὸ κατέδειξα ἀνωτέρω. Πρώτιστον καθῆκον ἡμῶν ἐπομένως εἶνε ἡ συμμόρφωσις πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἢ ἀπόκτησις πραγματικῆς ἐλευθερίας, ἢτοι ἀνθρωπισμοῦ, καὶ δεύτερον ἡ μετάγγισις τῆς ἠθικῆς ἡμῶν ταύτης δυνάμεως εἰς τοὺς ἀλυτρώτους Ἕλληνας ἵνα ἡ πραγματικὴ ἐλευθερία καὶ αὐτῶν ἐπακολουθήσῃ ὡς ἀναπόδραστος συνέπεια. “Τὰ μόνον ἀσφαλῆ τείχη πρὸς ἄμυναν τῆς πατρίδος μας, ἔλεγον ὁ Ἐπίκτητος, εἶνε τὰ στήθη μας, δηλαδὴ ἡ ἀγνότης τῆς ψυχῆς μας καὶ ἡ εὐθύτης τοῦ χαρακτῆρος μας.” Ἀληθῶς ταῦτα εἶνε τὰ ἀπόρθητα τείχη τῶν ἐθνῶν. Ὁλη ἡ παγκόσμιος ἱστορία μαρτυρεῖ ὅτι τὰ ἔθνη ἀπώλεσαν τὴν ἐλευθερίαν των τότε μόνον ὅτε κατεστράφησαν τὰ τείχη των ταῦτα—ἡ ψυχικὴ ἀγνότης καὶ ὁ εὐθὲς χαρακτήρ. Πᾶσα ἔννοια πατριωτισμοῦ ἀφ' ἧς ἀποκλείονται οἱ ἀνωθε ὄροι

(δηλαδή) α', εμπορία ἀπάντων ἀσφαλιζομένη ὑπὸ τῆς πολιτείας ὡς ἀντάλλαγμα χρησίμου ἐργασίας β', εὐθύτης χαρακτήρος ὡς τὸ πολυτιμώτερον ἀγαθὸν γ', ἀνθρωπισμὸς καὶ δικτῆς ἀδελφοσύνη) εἶνε ἔννοια σατανική. Δὲν ἀγαπᾷ ὁ Θεὸς ἐν ἔθνος περισσώτερον ἐνὸς ἄλλου, ἀλλ' ἀγαπᾷ τὴν Ἀνθρωπότητα, καὶ ἔθνος τινος ἢ ἀξία ἐπομένως μετῶνται ἐκ τῶν ὑπηρεσιῶν ἃς ἡ δρᾶσις του παρέχει εἰς τὴν Ἀνθρωπότητα· κριτήριον δὲ πατριωτισμοῦ εἶνε ἡ εἰς τὴν δρᾶσιν ταύτην ἐφεσις καὶ διακέντησις. Τοῦ ἑλληνικοῦ πατριωτισμοῦ κύριον χαρακτηριστικὸν εἶνε ἡ καύχησις ἐπὶ τῇ δόξῃ τῶν πατέρων μας. Ἀλλ' ἡ δόξα αὕτη εἶνε τρομερὸν βῆρος ἐφ' ἡμῶν. Ἐχομεν δευλασίαν ὑποχρέωσιν νὰ δείξωμεν πρόσοδον καὶ ἀνθρωπισμὸν. Οἱ βούλγαροι, φερ' εἰπεῖν, εἶνε πολὺ ὀλιγώτερον ἡμῶν ὑπόχρως εἰς τοῦτο ἄτε μὴ ἔχοντες ἐνδόξους προγόνους. Ἐν τῇ ἐθνικῇ σταδιοδρομίᾳ τὸ μὴ ἔχειν ἐνδόξους προγόνους εἶνε πλεονέκτημα. Οἱ ἄγγλοι πρὸ πεντακοσίων ἐτῶν δὲν εἶχον προγόνους οὔτε κἀν ἐθνικῇ γλῶσσᾳ. Σήμερον δέ, ἰσχυροὶ ὄντες, δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην εὐκλεῶν προγόνων. Ἐχουσι τοιούτους, ἀλλὰ δὲν ἀποβλέπουσιν εἰς αὐτούς. Ἀποβλέπουσιν εἰς τὴν ἰσχὺν τῶν πραγμάτων, ἧτις διδάσκει ὅτι ὁ κόσμος δὲν ἐπλάσθη διὰ τὰ ἔθνη, ἀλλὰ τὰ ἔθνη διὰ τὸν κόσμον. Ἐὰν ἐμμούμεθα τὸν Θεὸν θὰ ἡγαπῶμεν τὸν κόσμον. Ἐπομένως θὰ ἡγαπῶμεν τὰ ἄλλα ἔθνη ὅσω καὶ τὸ ἡμέτερον, μισοῦντες μόνον τὰς ἀτελείας εἴτε αὐτῶν εἴτε ἡμῶν." Καὶ ἵνα ἐπανέλθω εἰς τὸ ἀποφθεγμα τοῦ John Burns, ἃς προτιμῶμεν τὸν πατριωτισμὸν ἐκεῖνον "ἐν ὀνόματι τοῦ ὀποίου θὰ διεκείμεθα φιλίως πρὸς τὰ ἄλλα ἔθνη, ἀλλὰ θὰ ἐφιλοτιμούμεθα νὰ διακρινώμεθα αὐτῶν διὰ χαρακτήρος ἰδιάζοντος ἡμῖν καὶ τιμῶντος ἡμᾶς". Ἄν εἴπῃ τις "πατριωτισμὸς εἶνε ἡ μέριμνα περὶ τῶν ζωτικῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος μας," ἀπαντῶ : ναί, ζωτικώτατον δὲ πάντων τῶν συμφερόντων τῆς πατρίδος μας, τὸ μάλιστα πάντων ἐπέειγον, τὸ μάλιστα πάντων θεμελιώδες εἶνε ἡ ὑλικὴ καὶ ἠθικὴ ὑγεία τῶν μελῶν τῆς πατρίδος μας.

ΤΟ ΑΛΗΘΕΣ ΕΘΝΙΚΟΝ ΖΗΤΗΜΑ.

Πρὸς συμπλήρωσιν τῆς ὡς εἶρηται συναυλίας ἐν τῇ ἐρείνῃ τοῦ ἀληθοῦς τούτου ἐθνικοῦ ζητήματος, εἰς ἣν ἔδωκεν ἀφορμὴν τὸ ἐγερτήριον τοῦ Ἰζρα, θεωρῶ πρόσφορον νὰ παραθέσω ὡδε τὰς οὐσιαστικώτερας περικοπὰς ἀρθρου μου δημοσιευθέντος ὑπὸ τὸν τίτλον Ζ Ὦ Σ α ἰ Δ ε α ἰ πρὸ τριετίας ἐν τῷ "Ἄστει" καὶ ἀναδημοσιευθέντος ἐν ἐφημερίσιν τῶν ἐπαρχίῶν καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑλλάδος. Ἴδου ἡ οὐσία του : "Ἡ ἀθλιότης δύο ἑκατομμυρίων ἀνθρώπων καταδικασθέντων εἰς ψευδαλευθερίαν ὑπὸ τὸ ὄνομα Ἕλληνες πολῖται καταδηλοῖ ὅτι πατριῶται, ὡς ἡ ἀγγλικὴ φύσις ἐννοεῖ τὸν πατριωτισμὸν, καὶ ὡς ἡ ἀρχαία ἑλληνικὴ τὸν ἐνόει δὲν ἀναφαίνονται ἐν τῇ φυλῇ μας. Ἡ κατάστασις εἶνε τραγικὴ ἀκριβῶς διότι ὁ ἑλληνικὸς λαὸς φαίνεται ἀπείρως ἀξίος τύχης ἧτις ἐνταυτῷ εἶνε ἀπείρως δριμεῖα καὶ σκληρὰ. Κινεῖ τὸν οἶκτον καὶ τὸν ἔλεον ἡ ἀπόγνωσις καὶ ἡ ἐγκατάλειψις ἐν ἣ εὐρίσκειται. Κινεῖ καὶ τὴν ἀγανάκτησιν ἢ κλασικὴν ἀδράνειά του. Σπαράσσει τὰ σπλάγχνα τοῦ ἀπαθεστέρου ἢ ἀπουσία πάσης ἰθνητέρας μερίμνης. Συντριβεῖ τὴν καρδίαν πάνθηρος ἢ παθητικὴ ἀνισχυρότης τῶν μέσων δι' ὧν ζητεῖ τὴν σωτηρίαν του. Τί παθητικώτερον τῆς δύψης δι' ἔθνοςυνέλευσιν καὶ τί τραγικώτερον τῆς ἀφοσιώσεως τοῦ λαοῦ εἰς τὴν ἰδέαν τῆς βασιλικῆς πρωτοβουλίας; Καὶ μολαταῦτα ποῦ εἶνε οἱ πατριῶται οἱ ἱκανοὶ νὰ συντριβῶσι τὴν καρδίαν; Ὅσάκις

ἡ κατάστασις δὲν εἶνε τραγικὴ ἀναφαίνεται κωμικὴ διότι ἐνῷ ἡ δημοκρατία τοῦ Ἁγίου Μαρίνου, οὕτως εἰπεῖν, ἠδύνατο νὰ χρησιμεύσῃ ὡς πρότυπον διοικήσεως ἐν Ἑλλάδι μὲ ἀξιώλογα ἀποτελέσματα ἰσωτερικῆς εὐκοσμίας καὶ ἐξωτερικοῦ γοήτρου, προτιμᾶται ὡς πρότυπον ἡ γερμανικὴ Ἀυτοκρατορία μὲ ἀποτελέσματα ἀστεία. Ἡ δοξασία ὅτι ἡ Ἑλλὰς εἶνε νέα ἀκόμη καὶ ὅτι θὰ διέλθῃ ὅλα τὰ στάδια ἅτινα διήλθον ἄλλαι φυλαὶ εἶνε παραλογισμὸς διότι ἡ ἐξέλιξις δὲν περιμένει τὰς φυλάς, ἀλλὰ προχωρεῖ εἰς τὴν φορὰν τῆς. Αἱ νέαι φυλαὶ ἔχουν πρὸ ἑαυτῶν τὰ παραδείγματα τῶν παλαιότερων καὶ δύνανται νὰ ἐπωφεληθῶσι ταχύνουσαι τὸ βῆμα των, ἄλλως ἀποσβέννυνται. Ὁ πολιτισμὸς δὲν προῦρισται νὰ μείνῃ ὁ αὐτός, ἀλλὰ προῦρισται νὰ μεταμορφωθῇ εἰς ἀνθρωπισμὸν. Ἡ μεταμόρφωσις θὰ συνεπαγάγῃται κατακλυσμὸν ὅστις θὰ ἀπαλείψῃ τὰς βραδυπορούσας φυλάς (εἴτε νέαι εἰσὶν εἴτε ἀρχαῖαι) καὶ θὰ περιλάβῃ τὰς ὠριμασάσας καὶ μετ' αὐτῶν τὰς σχοῦσας τὴν γνῶσιν νὰ ταχύνωσι τὸ βῆμα των καὶ οὕτω προφθάσωσι τὰς ὠρίμους. Ἐφ' ὅσον κατορθώσῃ ὁ ἑλληνισμὸς νὰ ἐγκολπωθῇ τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἀνθρωπισμοῦ ἀφίνων ὀπίσω μετὰ τοῦ ἀποικομένου παρελθόντος τὰς προλήψεις τοῦ ἐῶλου πολιτισμοῦ θὰ διαψεύσῃ τὸν Οὐέλλικτον ὅστις ἐχαρακτήρισε τὴν νίκην τοῦ Ναϊαρίνου ὡς μέγα λάθος. Ἐφ' ὅσον ὁμως φρονεῖ ὅτι θὰ διέλθῃ τὰ στάδια ἅτινα διήνυσεν ἡ δυτικὴ Εὐρώπη (ἢ ὅτι ἀρχαῖος ἴαν εἶνε τελειότατος πάντων) θὰ ἐπαληθεύσῃ τὴν οὐέλλικτόνειον ῥῆσιν ἀποδεικνύων οὕτω τὴν ἀναβίωσιν τῆς Ἑλλάδος πράγματι "φρικτὸν λάθος".

Οὐδέμῃαν ἀμφιβολίαν ἔχω ὅτι "ἀφανῶν καὶ ἀφώνων Μιλτώνων" κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Βασιλειάδου καὶ τοῦ Οὐόρδσοουρθ, ὑπάρχουσι δεκάδες ἐν ταῖς τάξεσι τοῦ ἐγκαταλειμμένου, ὀρφανοῦ, πεινῶντος καὶ γυμνητεύοντος ἑλληνικοῦ λαοῦ. Εἶμαι βεβαίος ὅτι λάτρευς τῆς δημιουργικῆς ἰδέας ὑπάρχουσι, χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζωσι, κατὰ ἑκατοντάδας, ἀλλ' ὁ πολιτισμὸς δὲν θέλουσιν οἱ ψιττακοὶ νὰ ἐπιβάλλωσιν, εἶνε πολιτισμὸς μετάλλου, ὄχι ἰδέας· κέρδους, ὄχι κάλλους· μαμμωνᾶ, ὄχι Θεοῦ. "Ἡ Ἑλλὰς δὲν θέλει ἰδέας, θέλει κεφάλαια" μοὶ παρήγγειλε λόγιός τις Ἕλληνα ἐκ Λονδίνου πρὸ ἡμερῶν, ἀκούσας ὅτι εἶχον σκεφθῆναι περὶ ἐκδόσεως τῆς ΕΡΕΥΝΗΣ "Εἶνε γελοῖον—λέγει—νὰ θέλῃ τις νὰ δώσῃ ἰδέας εἰς τοὺς Ἕλληνας. Κεφάλαια, κεφάλαια θέλομεν". Κεφάλαια! Ἀλλ' ὑπάρχει κεφάλαιων ἄνευ ζωσῆς ἰδέας διδούσης εἰς αὐτὸ ὑπόστασιν; Καὶ θὰ ὑπῆρχεν ἡ κοσμοπολις ἐν ἣ διαβιοῖ ὁ ἀξιώτιμος ὁμογενῆς ἐὰν μὴ βάθρα αὐτῆς ἦσαν αἱ ἰδιάζουσαι αὐτῇ ἰδέαι; Θὰ ὑπῆρχεν Ἀμερικὴ ἐὰν ὁ ἐγκέφαλος Κολόμβου τινὸς δὲν περιείχεν ἰδέας; Τὰ διασχίζοντα τοὺς ὠκεανούς πλοῖα δὲν ἀπέκτησαν τὴν ταχύτητά των ἀπὸ τὰς ἰδέας ἐνὸς σπουδαστοῦ; Θὰ ἤκμαζε ποτὲ Ἑλλὰς ἀρχαία, ἐὰν ἀντὶ ἰδεῶν ἐλατρεύοντο παρ' αὐτῇ τὰ κεφάλαια; Θὰ ὑπῆρχεν Εὐρώπη, ἐὰν δὲν ὑπῆρχον ἑλληνικαὶ ἰδέαι; Ὑπάρχει πλοῦτος ἄνευ ζωσῆς; Ὑπάρχει ζωὴ ἄνευ ἰδέας; Κεφάλαια! Πρὸ τινων ἐτῶν κατώρθωσε νὰ εἰσάξῃ κεφάλαια ὁ Τρικουῆς, ἀλλ' ἐκεῖ ὅπου ἰδέαι ἰθαγενεῖς ἢ πολιτογραφημέναι δὲν ὑπάρχουν τὰ κεφάλαια φέρουν πείναν. Πᾶς ἄκρω δακτύλῳ ἀψάμενος τῆς συγχρόνου οικονομικῆς ἐπιστήμης δὲν δύναται ἀλλ' ἢ νὰ γνωρίζῃ τοῦτο. Ὁ κόσμος τῶν ἰδεῶν εἶνε ὁ φέρων τὸν κόσμον τοῦ πλοῦτου καὶ ἂν οἱ συζητοῦντες περὶ τῆς ὑψώσεως τοῦ συναλλάγματος δὲν ἐξελάμβανον τὰ συμπτώματα τῆς νόσου ὡς πηγὴν καὶ ρίζαν αὐτῆς, θὰ διέκριναν ὅτι τὸ κακὸν πηγάζει ἐκ τῆς ἐπιβραδύνσεως τῶν λειτουργιῶν τῆς ζωσῆς. Ὅπου ἡ ζωὴ μειοῦται ἐκεῖ μειοῦται καὶ ὁ πλοῦτος. Φορτία

ὄλα χρυσίου εἶν εἰσρεύσωσιν εἰς τὴν Ἑλλάδα, μὴ ἔλκνόμενα ὑπὸ ἀντιστοίχου βαθμοῦ ζωῆς, ἢ κατάστασις μετὰ τινα ἔτη θὰ ἐπανέλθῃ πεπωμένως εἰς σημεῖον ἀκριβῶς ἀντίστοιχον πρὸς τὸν ὑπάρχοντα βαθμὸν ζωῆς. Καὶ ἐπειδὴ ὁ βαθμὸς τῆς ζωῆς ἕως τότε, κατόπιν τόσῃς ἀναξίως περισσῆς ἀπολαύσεως, θὰ εἶνε γεωμετρικῶς κατώτερος, ἢ κατάστασις θὰ εἶνε γεωμετρικῶς χειρότερα. Τί νὰ τὰ κάμῃ τὰ κεφάλαια ὁ κληήρης; Ὁ νοσῶν θέλει ὀξυγόνον καὶ αὐτοπεποιθήσιν, ἵνα ἄρῃ τὸν κράββατόν του καὶ περιπατήσῃ. Ὁ Χριστὸς δὲν ἔφερε κεφάλαια ἀλλὰ ἰδέας—ιδέας ἄρδην μετατορφώσασας καὶ πλουτισάσας τὸν κόσμον. Αἱ ἰδέαι κυβερνῶσι τὸ σύμπαν. Αἱ ἰδέαι δημιουργοῦσι πολιτισμούς. Αἱ ἰδέαι ὑπισχνοῦνται ὅλον ἄνθρωπισμὸν. Οἱ πιστεύοντες εἰς τὰ κεφάλαια εἶνε εἰδωλολάτραι καὶ ἀνήκουν εἰς τὸ παρελθόν. Ἡρχισεν ἤδη ὁ κόσμος ν' ἀντιλαμβάνεται τὸ τοῦ Ἀναξαγόρου. "Νοῦς αὐτοκράτωρ πάντων" ἢ ὅπως μεταγενεστέρα σχολῆ τὸ ἡρμῆνευσε "Λόγος ἀρχὴ πάντων." Ὁ στοχασμὸς εἶνε δημιουργός· αὐτὴ εἶνε ἡ νεωτάτη ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια. Ἀνεκαλύφθη ἤδη, καὶ ἡ ἀμερικανικὴ διάνοια εὐστόχως τὸ ἐξαγγέλλει διὰ καταπληκτικῆς δημιουργικότητος, ὅτι ὁ στοχασμὸς εἶνε ἡ πρακτικωτάτη τῶν δυνάμεων τῆς φύσεως, δύναμις ἀπείρως ἰσχυροτέρα τοῦ ἠλεκτρισμοῦ, δύναμις δημιουργικὴ, δίδουσα διεύθυνσιν εἰς τὰς ζώσας ἰδέας καὶ γονιμοποιούσα τὸ ἔδαφος τῆς ζωῆς, ἐξ ἧς πᾶς ὄλβος βλαστάνει. Ἡ ἀγάπη τοῦ ιδεώδους εἶνε ἡ ἀληθῆς τροφὸς τῶν ἐθνῶν. Ἐξ αὐτῆς πηγύζει ἡ ἀληθῆς θρησκεία, ἡ ἐμπνέουσα τὰς τέχνας καὶ τὰ γράμματα. Ἐξ αὐτῆς πηγάζει ἡ ἀρετὴ, ἡ φέρουσα τὴν κοινωνικὴν ὀλβιότητα. Ὅχι δὲν θέλομεν κεφάλαια οἱ Ἕλληνες, ἀλλὰ ἰδέας, ζώσας ἰδέας, ἂν διατιθέμεθα νὰ δημιουργήσωμεν νέον πολιτισμὸν. Ἡ κεφαλαιολατρεία πανταχόθεν ἤδη καταργεῖται ἀποπεμπομένη εἰς συνάντησιν τῆς εἰδωλολατρίας καὶ τῆς συμφεροντολατρίας. Ἐχω ἀκράδαντον πεποιθήσιν καὶ ἐπιμένω ὅτι ἡ Ἑλλὰς καλεῖται ἀκριβῶς τώρα νὰ ἐκλέξῃ ἢ ζωὴν ἢ ἀπώλειαν. Ἐφθασεν εἰς τὸ σημεῖον ἐνθα ἡ ὁδὸς διακλαδοῦται εἰς δύο. Φρονῶ ὅτι ἐπιφυλάσσεται, ἐπικεῖται ἴσως, μεταμόρφωσις τοῦ πολιτισμοῦ μας. Ἴδοὺ δόξα διὰ τοὺς Ἕλληνας, εἰν θέλωμεν νὰ συντελέσωμεν. Ὁ Ρήγας αὐτὸ ἐνόει καὶ ὁ Κοραῆς αὐτὸ ἐνόει, ἀλλ' οἱ κεφαλαιολάτραι μετέστρεψαν τὸν ροῦν τῆς ἀρδεύσεως ἐκείνης. Ἰδεῶν πρόμαχοι καὶ εἰσηγηταὶ ἦσαν ἀμφότεροι, ὄχι κεφαλαίων. Εὐτυχῶς οἱ συμπολίται τοῦ Κοραῆ ἦσαν χίτοι διορατικοί· ἄλλως θὰ ἐματαιοῦτο ἴσως τὸ ἔργον του. Εἶναι καιρὸς ἀκόμη, νομίζω. Πρὸ 15 ἐτῶν ἤμην βέβαιος ὅτι ἦτο καιρὸς. Ἐξακολουθῶ νὰ πιστεύω ὅτι μόνη σωτηρία μας εἶνε αἱ ζῶσαι ἰδέαι. Ἡ μόνη σωτηρία τοῦ κόσμου κείται εἰς τὰς ζώσας ἰδέας. Ἀδρὸς, ἀγνός καὶ ἐνεργὸς στοχασμὸς· αὐτὴ εἶνε ἡ Γεωργία ἢν δέον ν' ἀναπτύξωμεν, ὄχι τὰ χωράφια τοῦ ἀστόργου ἑλληνικοῦ κράτους. Ἄγροί ἄνευ ζωσῶν ιδεῶν εἶναι αἰωνίως χέρσοι ὅσον ἀφορᾷ τὸν λαόν. Ἄνευ ἀλληλεγγύης, ἀνευ στοργῆς, ἀκεραιότητος, ἀνευ συναισθήσεως ἀτομικῆς εὐθύνης, διοικήσεως καὶ ἐργασίας καὶ παραγωγῆς καὶ ἐλπίδες περὶ τοῦ μέλλοντος εἶνε ὄλα φενάκη καὶ ἀντικατοπτρισμὸς. Ἀρετὴ ἀτομικὴ καὶ κοινωνικὴ εἶνε ἡ βάσις πάσης ἐθνικῆς εὐημερίας. Στανροφοροῦμέν κατὰ τῆς συναλλαγῆς καὶ ὡς ἔργον συνέσεως κηρύσσομεν τὴν περισυλλογὴν. Ἄριστα. Ἄλλ' οἱ στανροφόροι τε καὶ οἱ κήρυκες λησμονοῦσιν ὅτι ἐνόσω ἀναγράφεται ὡς πυξίς τοῦ βίου τὸ τυφλὸν καὶ τυφλοῦν ἀτομικὸν συμφέρον, ἢ συναλλαγή δὲν ἐννοεῖ νὰ ἐκθρονισθῇ. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ τὴν περισυλλογὴν, περισυλλέγει τις τὰς ἰδέας

τοῦ καὶ τοὺς στοχασμούς του. Ἄλλ' ὅταν δὲν ἔχῃ ἰδέας καὶ στοχασμούς, τί νὰ περισυλλέξῃ; Ὁ, τι καὶ ἂν περισυλλέξῃ εἶναι φροῦδον. Ἡ πλάνη μας συνίσταται εἰς τὸ ὅτι ἐπιτρέπομεν νὰ δεσπόζῃ ἡμῶν ὁ πλοῦτος, ἐνῶ εἶδε ἡμεῖς νὰ δεσπόζωμεν τοῦ πλούτου. Δὲν εἶνε ὁ πλοῦτος κυρίαρχος τῆς ζωῆς, ἀλλ' ἡ ζωὴ εἶνε κυρίαρχος τοῦ πλούτου. Πλούσιοι εἶμεθα εἰν ἔχωμεν πλοῦτον· ὄχι εἰν ὁ πλοῦτος ἔχῃ ἡμᾶς. Οἱ πλείστοι τῶν λεγομένων πλουσιῶν δὲν ἔχουν χρήματα. Τὰ χρήματα ἔχουν αὐτοὺς. Ἐν χώρα ἐνθα ἠθελεν ἐπικρατήσῃ ἡ ἀρχὴ, ὅτι ἀρετῆς δοθείσης ὁ πλοῦτος προστίθεται, ἐκεῖ ἢ συμφεροντοθηρία ἢ χρηματοθηρία θὰ ἐξέλκειν. Ἐκαστος θὰ ἐπέλεγτο νὰ ἐκτελέσῃ τὸ καθήκον του καὶ θ' ἀφωσιούτο εἰς τὸ γενικὸν συμφέρον, καὶ ἡ χώρα ἐκείνη θὰ ἦτο ὀλβία. Ἄλλ' ἐν Ἑλλάδι οὐδεὶς ἐκτελεῖ τὸ καθήκον του, οὔτε τις ἀφιερῶται εἰς τὸ γενικὸν συμφέρον. Ἐντεῦθεν ἡ χώρα εἶνε ἀθλία. Ἡ ἑλληνικὴ κοινωνία δεινοπαθεῖ, διότι δὲν στηρίζεται ἐπὶ ζωσῶν ιδεῶν, οἷα ἡ ἀκεραιότης, ἡ εὐκρίνεια, ἡ ἀλληλεγγύη, ἡ αὐτοδημιουργησις. Καὶ εἶνε πρόδηλον, ὅτι τὴν εὐθύνην ἐπὶ τούτῳ φέρει ἡ τάξις τῶν εὐπόρων καὶ ἀνεπτυγμένων, δηλαδή πᾶς ἀμέσως ἢ ἐμμέσως πολιτευόμενος. Σαθραὶ εἶναι αἱ βάσεις, ἐφ' ἃν στηρίζομεν τὰς ἐλπίδας μας πιστεύοντες εἰς ἐξωτερικὰς σωτήρας δυνάμεις ἐνῶ ἐνδον ἡμῶν ἀναβλύζει ἡ πηγὴ πάσης δυνάμεως, πάσης σωτηρίας, πάσης ζωῆς, παντὸς ὄλβου. Τὸ μέγα ἀπομένον ζήτημα εἶνε; Θὰ θελήσῃ ἡ ἑλληνικὴ φυλὴ νὰ ἐνωτισθῇ ἐγκαίρως τῶν ζωσῶν ιδεῶν, αἰτίνας, ἀνατέλλουσιν, ἀποδεικνύονται ὅτι ἡ ἀναβιωσις τῆς δὲν ἦτο φρικτὸν λάθος; Αὐτὸ εἶνε τὸ ζήτημα."

Καὶ ἤδη μετὰ τὴν ἀναπόλησιν τῶν παλαιῶν μου τούτων ἀναφανήσεων, κρούων πάλιν τὴν χορδὴν ἣν ἐτόνισεν ὁ Ἴζρας διὰ τοῦ ἄρθρου του, ἐρωτῶ μετὰ τοῦ μεγαθύμου εὐπατρίδου: "Μέλλει ἡ Ἑλλὰς νὰ ταχθῇ ἐν τῇ πρώτῃ γραμμῇ τῆς προοδευτικῆς διανοήσεως τοῦ κόσμου, ἢ μέλλει νὰ διαμεῖνῃ ἀναβάθρα τῶν πολιτευομένων; Θὰ βαδίσῃ μετὰ τὴν πρωτοπορείαν, ἢ θὰ σφηνωθῇ εἰς τὴν ὀπισθοπορείαν τῶν ἐθνῶν τρέχουσα μετὰ τοῦ ὄχλου καὶ χωροῦσα πρὸς ἀφευκτὸν τέλος ὑπὸ τοὺς πόδας τῶν ὀδευόντων; Θὰ ἐγερθῇ ἀπαξ ἐτι ἀνάσσει ἐν τῇ διανοίᾳ τὸ τόσῳ ἄλλοτε περικλεῆς ἔθνος, ἢ θὰ ἀποδειχθῇ ὑποδεέστερον τῶν προσδοκιῶν μας";

ΣΥΓΧΡΟΝΟΙ ΤΑΣΕΙΣ.

Ἐξακολουθοῦντες τὴν σειράν τῶν μελετῶν τούτων προβαίνομεν (ἀκροθυῶς) ἐν τῷ ἄρθρῳ τούτῳ εἰς τὴν ἔρευναν τῶν ἐν Ἀγγλίᾳ προόδων τῶν γενομένων κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν ὑπὸ κοινωνικὴν ἐποψίν. Θέλομεν νὰ δείξωμεν διὰ τούτου πόσῳ ὀδυνηρῶς βραδεῖα εἶνε ἡ πρόοδος ὑπὸ συνθήκας πλουτοκρατικῆς καὶ ἐνταυτῷ πόσῳ θαυμασίαν τάσιν προόδου ἔχει ἡ ἀνθρωπίνη φύσις μεθ' ὅλας τὰς δυσχερείας ἃς παρεμβάλλει ἡ πλουτοκρατικὴ σύστασις καὶ παράδοσις. Ἐάν τις λάβῃ ὡς τεκμήριον οικονομικῆς βελτιώσεως τοῦ λαοῦ τὸν βαθμὸν εἰς ἃν χωρεῖ ἡ οἰκοδόμησις κτιρίων πρὸς οἴκησιν ἐν ταῖς πόλεσιν, ἐν ταῖς προαστείαις καὶ ἐν ταῖς ἐξοχαῖς ἢ παραθαλασσίαις ἐν αἷς διαμένουσι προσωρινῶς πλήθη ἀνθρώπων χάριν ἀναψυχῆς, ἀναμφιβόλως ὁ ἀγγλικὸς λαός, ἐν συνόλῳ, ἀπὸ τοῦ 1870 ἐβελτιώθη μεγάλως ὑπὸ οικονομικὴν ἐποψίν. Ἐν ταῖς καρδίαις

τῶν μεγαλοπόλεων ὁ χαρακτήρ τῶν συνοικιῶν μετεμορφώθη. Πελώρια κτίρια ἀντικατέστησαν τρώγλας καὶ ῥυπαροὺς οἰκίσκους. Σχολεῖα, βιβλιοθήκαι, λουτρά, νοσοκομεῖα, δημαρχεῖα, ἄσυλα, μέλαθρα, καὶ κρεῖσσον ὀργανισμένα ἐργαστήσια ὑψοῦνται ἤδη πανταχοῦ ὅπου πρὶν δὲν ὑπῆρχον. Ἡ νομοθετικὴ ἐργασία τοῦ κράτους συνετέλεσε μεγάλως εἰς τὴν βελτίωσιν τῶν κοινωνικῶν σχέσεων. Ἐνταυτῷ ἡ μεταρρύθμισις τοῦ ἐκπαιδευτικοῦ συστήματος, καίπερ χρῆζοντος περαιτέρω ἐπεξεργασίας, ἰκάνωσε τοὺς διδάσκοντας νὰ τέρπωσιν ὄσφ καὶ νὰ διδάσκωσι τὸ πνεῦμα τῶν παιδῶν, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὰ παντοῖα βιοτεχνικὰ ἐκπαιδευτικὰ κέντρα, τὸ περὶ πανδήμου πανεπιστημιακῆς μαθήσεως κίνημα, καὶ τὰ μεγάλα πολυτεχνεῖα τοῦ Λονδίνου ἠύξησαν τὰ θέλητρα ἄτινα ἡ παιδεία παρουσιάζει εἰς τοὺς ἐνηλίκους. Ὡς τεκμήριον κοινωνικῆς προόδου δεόν νὰ θεωρήσωμεν τὴν τάσιν τῶν δήμων τοῦ κράτους πρὸς πρωτοβουλίαν περὶ τὰς ἐπιχειρήσεις καὶ τὴν ἐμπορείαν, καὶ τὴν τάσιν τῆς βουλῆς πρὸς νομοθέτησιν μέτρων ἐγγυωμένων προστασίαν τοῦ ἀσθενεστεροῦ κατὰ τοῦ ἰσχυροτέρου ἢ ἀσυνειδήτου ἐκμεταλλευτοῦ, τοῦθ' ὅπερ εἶνε ἀκτὶς ἀνθρωπισμοῦ δεικνύουσα ὅτι τὸ κράτος ἀσπάζεται τὴν ἀρχὴν ὅτι ἡ κοινωνία ὡς σύνολον ὀφείλει νὰ ἐπεμβαίη ὡς ἂν ἐν τῶν μελῶν τῆς τίθεται ὑπὸ μειονέκτημα. Ἀρκεῖ νὰ σημειώσω ὅτι δυνάμει τοῦ περὶ ἀποζημιώσεως τῶν ἐργατῶν νόμου δύο ἑκατομμύρια φράγκων ἐπεδικάσθησαν εἰς διαφόρους αἰτούντας ἐντὸς τοῦ 1900 ἵνα μὴ ἀναφέρω τὰς ἐπιδικάσεις ἐβδομαδιαίας ἰσοβίου πληρωμῆς ὑπὲρ παθόντων ἐργατῶν. Ἡ ἰδιωτικὴ φιλανθρωπία, χάρις εἰς τὰ διδάγματα τῶν νεωτέρων φιλοσόφων μετέβαλε χαρακτήρα. Ἄλλοτε ὁ πλούσιος ἔδιδε ποσὸν τι ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν καὶ κατεφρόνει τὸν λαμβάνοντα. Ἦδη ἀντὶ ἀβεβαίου ποσοῦ ὀρίζει σύνταξιν καὶ δεικνύει μέριμναν περὶ τῆς φιλοτιμίας καὶ ἀξιοπρεπείας τοῦ λαμβάνοντος. Ἐτερον ἀποτέλεσμα τῶν περὶ ἀλτρονισμοῦ διδαγμάτων εἶνε ὅτι ἀνεγνωρίσθη ὡς μόνη εὐεργετικὴ δύναμις ἡ προσωπικὴ φιλία—ὄχι πλέον ἡ μηχανικὴ λειτουργία—καὶ ἡ ἀναγνώρισις αὕτη καταδεικνύεται ἐκ τῆς ἰδρύσεως τῶν λεγομένων settlements, κέντρων δηλαδὴ ἀποτελουμένων ἀπὸ ἀνεπτυγμένους, εὐμαθεῖς καὶ εὐπόρους συμφωνήσαντας νὰ βιώσιν ἐν μέσφ πτωχῶν καὶ ἀμαθῶν συνοικιῶν χάριν συγχρωτίσεως καὶ ἀμοιβαίας ἀναμορφώσεως. Πλείστα ὄσαι νοσηλευτικαὶ ἐστῖαι (nursing homes) καθιδρύθησαν ἐντὸς τῆς τελευταίας τριακονταετίας καὶ πᾶσα νέα ἀνακάλυψις τῆς ἰατρικῆς τέχνης εἶνε προσιτὴ καὶ εἰς τοὺς πτωχοτάτους τῶν πολιτῶν. Σημαντικώτατον ὅμως πάντων τῶν σημείων εἶνε ἡ ἐπίμονος ἀπαίτησις ὅπως τὸ κράτος αὐτὸ α') ὀρίσῃ συντάξεις εἰς πάντα ὑπερήλικον, εἴτε πτωχὸν εἴτε πλούσιον καὶ β') ἐγείρῃ ὑγιεινὰ οἰκήματα διὰ τὸν λαόν. Ἐν τῇ συναφεῖα ταύτῃ

ἀξιοσημείωτος εἶνε ἡ παρατηρουμένη τάσις τοῦ λαοῦ νὰ φεύγῃ τὰ κέντρα καὶ νὰ οἰκίξῃ τὰς ἐξοχὰς ὑπὸ ἀλλοίας συνθήκας ἐξασφαλιζούσας εἰς πᾶν οἰκήμα εὐρύν καὶ καλλιεργήσιμον κῆπον. Ἐντεῦθεν τὸ σφόδρα ἐνδιαφέρον κίνημα περὶ ἰδρύσεως ἀλσεοπόλεων υἰοθετηθὲν ὑπὸ μεγάλης ἑταιρείας περὶ τῆς γενέσεως, δρύσεως καὶ προόδου τῆς ὁποίας ἔγραψα ἤδη ἱκανὰ ἐν τῇ ΕΡΕΥΝῃ.* Ἐντεῦθεν ἐπίσης ἡ ἐκποίησης ἀπεράντων κτημάτων κατατεμνομένων εἰς μικρὰ ἐκ δέκα μέχρι πενήτηκοντα στρεμμάτων, προσιτὰ καὶ εἰς τοὺς ἥκιστα εὐπόρους οἴτινες βοηθοῦνται νὰ οἰκοδομῶσιν ἐν αὐτοῖς οἰκίσκους καὶ νὰ καλλιεργῶσι τὰ οὕτω ἀγοράζόμενα μικρὰ κτήματα. Ἐν πάσῃ ἐπαρχίᾳ ἀχανεῖς γαῖαι λόρδων μεταμορφοῦνται κατ' ἔτος εἰς τσιφλίκια μικρῶν διαστάσεων καθιστάμενα προσοδοφόρα ὑπὸ φιλοπόνων οἰκογενειῶν. Πρὸ τινων ἡμερῶν ἐπεσκέφθην τὸ μυριάδων στρεμμάτων κτήμα Curterton, πλησίον τῆς Ὁξφόρδης, καὶ ἕτερον ἐπίσης ἀχανές ἐν τῇ γραφικωτάτῃ ἐπαρχίᾳ Hampshire, καὶ ἐθαύμασα τὴν γοργότητα μεθ' ἧς ἀγορασταὶ τῶν τεμαχίων εἰς ἃ κατετμήθη σπεύδουσιν ὄχι μόνον ἐξ Ἀγγλίας, ἀλλὰ καὶ ἐκ ξένων ἀπωτάτων χωρῶν, οἰκοδομοῦντες καὶ καλλιεργοῦντες, χάρις εἰς τοὺς εὐνοϊκοὺς ὄρους τῆς ἐκποιήσεως. Ἡ ἀνάπτυξις τῶν ὑγιεινολογικῶν γνώσεων ἐβελτίωσε σπουδαίως τὴν ὑγίαν τῶν πολιτῶν. Σχεδὸν οὐδὲν παρελείφθη ἐξ ὅσων τὸ κράτος δύναται νὰ πράξῃ ὡς σύνολον. Πᾶσα πόλις φωτίζεται καὶ καθαρίζεται ἐπαρκῶς ὅτι ἐπιστημονικότερον διὰ τὸ ἐσωτερικὸν τῶν οἰκιῶν προτιμᾶται καὶ τοῦ ὕδατος ἡ ποιότης εἶνε κατὰ πολὺ κρεῖσσον ἢ τὸ πρόσθεν. Ἡ καθαριότης τῶν ὁδῶν εἶνε ἐξησφαλισμένη ὑπὸ τὴν σύντονον ἐποπτείαν πολυαρίθμων ἰπαλλήλων τοῦ δημοσίου, οὕτως ὥστε πᾶν ὅ,τι ῥυπαρὸν διηνεκῶς περιορίζεται καὶ τείνει στερρῶς νὰ ἐκλείψῃ. Θαυμάσιος εἶνε ὁ ὀργανισμὸς δὲν αἱ δημοτικαὶ ἀρχαὶ ἐθέσπισαν πρὸς νοσηλευτικὴν ἀνεσιν τῶν πασχόντων ἀπὸ μεταδοτικὰ νοσήματα. Παρατηρεῖται ὅμως αὐξήσις θνησιμότητος ἕνεκα ἀναιμίας καὶ φθίσεως, τοῦθ' ὅπερ ὁ ὑγιεινολόγος Φάρ ἀποδίδει ἐν μέρει εἰς τὸ γεγονός ὅτι ἡ πλειονότης “παραμελοῦσι τὴν πλύσιν τοῦ ὄλου σώματος ἡμερησίως.” Μολαταῦτα ἡ ἔξις τοῦ λούεσθαι ἠύξησε καίτοι περιορίζεται εἰσέτι εἰς τὴν μειονότητα. Ἄλλ' εἶνε γεγονός ὅτι πολλῶν νόσων αἰτιον εἶνε τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας καὶ ἡ ἀμάθεια τοῦ λαοῦ ὡς πρὸς τὴν ἀξίαν τῶν τροφῶν. Ἡ πλουτοκρατικὴ σύστασις τῆς κοινωνίας διατηρεῖ τὰς ἀνθυγιεινὰς συνθήκας τῶν πόλεων, καὶ ἡ στατιστικὴ δεικνύει αὐξήσιν παραφρόνων ἐνὸς ἐπὶ χιλίους. Ὁ βίος τελεῖ ὑπὸ μείζονα ἔντασιν ἢ πρὸ τριακονταετίας ἀλλ' ἐν συνόλῳ ὁ λαὸς κατέκτησε τὸ δικαίωμα τῆς ἀναπαύσεως καὶ ψυχαγωγίας ἐν τινι μέτρῳ. Πνεῦμα τι αὐτοπεποιθήσεως

* Σελ. 126—128, 140—142, 156—159.

διαθέει τὰς ομάδας, μείζον ἢ πρὸ τριακονταετίας. Τὸ δικάωμα τοῦ εἶναι καὶ τοῦ οἰκοδομησαὶ ἀτομικὴν ὑπόστασιν θεωρεῖται τὸ ἱερώτατον πάντων. Ἄλλοτε ὁ πτωχὸς ἐθεώρει καθῆκον του νὰ συμμορφοῦται πρὸς τὰ κελεύσματα τοῦ πλουσίου. Σήμερον τὸ φρόνημά του εἶνε παντάπασιν ἄλλοιον. Ἡ θρησκεία ὡς δύναμις εἶνε ὀλιγώτερον ἰσχυρὰ ἢ ὅσῳ ἦτο πρὸ τριακονταετίας. Ἴσως διότι ἡ θρησκεία τότε ἦτο μᾶλλον ἢ νῦν ἀναμεμυγμένη με δεσποδαμονίας, ἀλλὰ βέβαιον εἶνε ὅτι δὲν συνεβάδισε μετὰ τῆς καθόλου προόδου. Φρονῶ ὅμως ὅτι ὑπὸ τὴν ἐπιφάνειαν ὑφίσταται βιονομικαὶ δυνάμεις προωρισμέναι νὰ ἀναδείξωσι μεγίστην πρόοδον εἰς τὰς θρησκευτικὰς συλλήψεις, διότι ὑπάρχουσιν ἀκαδημαῖαι ὅλαι βιονομικῶν ἐρευνητῶν ἐργαζομένων ἐν ἀφανείᾳ πρὸς διαλεύκανσιν προβλημάτων θεολογικῶν, θεοσοφικῶν, ἠθικῶν καὶ ἀνθρωπιστικῶν. Τὸ ἐγκλημα ἠλαττώθη σχεδὸν εἰς τὸ ἡμισυ ἀπὸ τοῦ 1881, καὶ ἡ αἰτία τῆς ἐλαττώσεως ἀποδίδεται τὸ μὲν εἰς τὴν μεταρρύθμισιν τοῦ συστήματος τῶν δικαστηρίων καὶ τῶν φυλακῶν, τὸ δὲ εἰς εὐρύτερας ἐπιδράσεις θυγούσας τὴν ἐθνικὴν ἠθικὴν. Πρυτανεύουσα μετὰ τῶν ἐπιδράσεων τούτων εἶνε ἡ ἐξάπλωσις τῆς μαθήσεως καὶ ἡ τάσις τοῦ ἐπιζητεῖν μέσον τι θεραπείας αὐτοῦ. Ἡ στατιστικὴ τῆς τελευταίας πενταετίας δεικνύει ποιῶν τινα αὐξήσιν τάσεως πρὸς μέθην, καὶ τοῦτο εἶνε ἀποτέλεσμα τῆς πλουτοκρατικῆς συστάσεως, διότι καίτοι ἡ νομοθεσία περιώρισε τὸν ἀριθμὸν τῶν ζυθοπωλείων, τὰ ἐπιτρεπόμενα νὰ ὑπάρχωσιν ἐμεγεθύνθησαν γυγαντιαίως καὶ ἀνήκουσιν εἰς κεφαλαιούχους ὧν οἱ πλείστοι ἐκλέγονται βουλευταί. Τὸ πολυτιμώτατον κίνημα ὑπὲρ ἀναπεπταμένων χώρων (open spaces), τουτέστι μεγάλων δενδροφυτῶν πλατειῶν ἐν τῷ μέσῳ τῶν μεγαλουπόλεων ὑπεστηρίχθη σπουδαίως καὶ ἐνεθαρρύνθη διὰ τῆς ἐλευθεριότητος ἰδιωτῶν οἵτινες παρεχώρησαν δωρεὰν ἀχανῆ ἰδιόκτητα πάρκα καὶ ἄλλας γαίας εἰς τὴν διάθεσιν τῶν δήμων. Ἡ πρὸς σύστασιν δημοσίων κήπων καὶ πλατειῶν ἐταιρεία ἣτις ἰδρύθη τῷ 1882, ἀνέωξεν ἕκτοτε περὶ τοὺς πεντακοσίους ἀναπεπταμένους χώρους εἰς τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ κοινού. Ἐντὸς δὲ τοῦ ἔτους 1899 εἴκοσιν ἑκατομμύρια φράγκων ἐδαπανήθησαν ὑπὸ διαφόρων δημοτικῶν Συμβουλίῶν πρὸς ἐξωραϊσμὸν καὶ καταρτισμὸν ἀναπεπταμένων χώρων. Κολοσιαία εἶνε ἡ ἀνάπτυξις τῆς ἕξεως τοῦ ταξειδεύειν δοῦσα καὶ γένεσιν εἰς παντοῖα σχετικὰ πρακτορεία—ἀλλὰ μὲν ἐκπαιδευτικοῦ, ἀλλὰ δὲ ἀπλῶς ἐμπορικοῦ χαρακτήρος. Ἐκ τούτων πάλιν ἐπήγαγεν ὁ πολλαπλασιασμὸς τῶν ἐξοχικῶν ἐπὶ ψυχαγωγία πόλεων καὶ φαλήρων καθ' ὅλον τὸ βασίλειον. Τετράκις τοῦ ἔτους ἐθεσπίσθησαν νομοθετικῶς διήμεροι ἑορταὶ καθ' ἃς ὁ λαὸς παύων πᾶσαν ἐργασίαν ἐπιδίδεται εἰς ψυχαγωγίαν καὶ ὁ παρατηρητῆς ἀντιλαμβάνεται

ὅτι τὸ πρυτανεῦον μέλημα τοῦ ἀγγλοῦ ἐν ταῖς διασκεδάσεσιν αὐτοῦ εἶνε ἡ χρησιμοποίησις τῶν ὥρων του πρὸς ἀπόκτησιν ἰσχύος καὶ γνώσεως. Διηλεκτὴς εἶνε ἡ αὐξήσις τῶν ἐφημερίδων, περιοδικῶν, θεάτρων καὶ ὠδείων, ἀλλ' ὁ χαρακτήρ πάντων αὐτῶν εἶνε θορυβώδης καὶ ἐρεθιστικὸς τοῦθ' ὅπερ ἴσως ἐξηγεῖ τὴν παρατηρουμένην μείωσιν τῆς δυνάμεως τοῦ αὐτοκρατεῖσθαι. Ἄλλ' ἡ ἐποχὴ εἶνε μεταβατικὴ. Ὁ μοχθῶν ἐργάτης ἐν ταῖς πρώταις στιγμαῖς τῆς ἀπὸ τῶν μόχθων του ἀπαλλαγῆς στρέφεται, λίαν φυσικῶς, εἰς διασκεδάσεις διεγειρούσας τὰς αἰσθήσεις, ἀλλὰ καθ' ὅσον, κατακτῶν πλείονας ὥρας σχολῆς, ἀναπτύσσει τὰς δυνάμεις τοῦ πνεύματός του ἀρχίζει νὰ εὐρίσκη τέρψιν εἰς τὴν χρῆσιν αὐτῶν. Προϊόντος τοῦ χρόνου ἡ τέρψις αὕτη ὡς εἰκὸς θὰ ἰσχυροποιηθῆ εἰς πρυτανεύουσαν ἔφεσιν μέχρις οὗ ἡ ἀνθρωπίνη ὑπόστασις κατορθώσῃ νὰ ἐξαγγέλλῃ καὶ παριστᾷ τὴν θείαν, ἥτοι πλήρη ἰσχὴν καὶ γνώσιν—τὴν ἀρίαν δηλαδὴ ὑγείαν ἐπὶ τῶν τεσσάρων αὐτῆς βάσεων. Ἀξία ἀναγραφῆς εἶνε ἡ αὐξουσα ἔφεσις πρὸς καλλιέργειαν σωματικῆς ῥώμης. Πᾶσα πόλις ἤδη ἔχει ἓνα ἀθλητικὸν σύλλογον καὶ πολλάκις ἀγῶνες ἀθλητικοὶ ἐλκύουσι 100,000 θεατᾶς. Σχεδὸν πᾶσα πόλις ἔχει τὴν δημοσίαν βιβλιοθήκην τῆς ἣτις εἶνε καὶ δανειστικὴ καὶ ὑπολογίζεται ὅτι 40,000,000 τόμοι σοβαρῶν συγγραμμάτων κυκλοφοροῦσιν οὕτω κατ' ἔτος. Ὁ ὀργανισμὸς ἐκάστης βιβλιοθήκης εἶνε ἀπέριως ὑπέρτερος ἢ τῷ 1875 ὑπὸ ἐποψίῳ διοικητικῆς καὶ ἐπιστημονικῆς διαρρυθμίσεως. Οἱ μισθοὶ τῶν ἐργατῶν κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν ὑπέστησαν διακυμάνσεις, ἀλλ' ἐν συνόλῳ ἐβελτιώθησαν κατὰ τι ὡς ἀποδεικνύει ἡ βαθμιαία μετάβασις πολλῶν πραγμάτων ἀπὸ τὴν κατηγορίαν τῶν "εἰδῶν πολυτελείας" εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν "εἰδῶν πρώτης ἀνάγκης." Ἀφ' ὅτου ἡ μεγάλη ἀπεργία τῶν νεωρίων τοῦ Λονδίνου τῷ 1889 κατέστησε 60 λεπτὰ τὴν ὥραν τὸν τακτικὸν μισθὸν τοῦ ἐργάτου ἀντὶ 40, οἱ μισθοὶ ἐν γένει ὑψώθησαν· τὰ τρόφιμα, τὰ φορέματα, τὰ ὑποδήματα ἐγένοντο ἀφθονώτερα καὶ εὐθηνότερα. Ἡ ἀρχὴ τοῦ συνεταιρισμοῦ ἐν τῇ ἐμπορείᾳ ὑπῆρξεν ἀναμφιβύλως εἰς τῶν παραγόντων τῆς βελτιώσεως ταύτης καὶ τεκμήριον αὐτῆς εἶνε ἡ στατιστικὴ τῶν ταχυδρομικῶν ταμιευτηρίων ἣτις δεικνύει ὅτι καὶ ὁ ἀριθμὸς τῶν ταμιευόντων ἠύξησε μεγάλως καὶ τὰ ταμιευόμενα ποσά. Αἱ ἀσφάλειαι τῆς ζωῆς ἠύξησαν τεραστίως καὶ αἱ λεγόμεναι φιλικαὶ ἐταιρεῖαι εἶνε πολὺ πλουσιώτεραι καὶ περισσότεραι. Ἐν ταῦτα παρατηρητέα εἶνε ἡ καλαισθητικὴ πρόοδος ἣν διατρανοῖ ἡ καλλιτεχνικὴ διασκευὴ τοῦ ἐσωτερικοῦ τῶν οἰκιῶν ὀφειλομένη κυρίως εἰς τὴν ἐπίδρασιν τοῦ Οὐίλλιαμ Μόρρις καὶ τοῦ Ρώσκιν, Παρ' ὅλα ταῦτα ὅμως ἀναμφισβήτητον ἀπομένει τὸ γεγονός, διαπιστούμενον ὑπὸ τῶν ἐρευνητῶν τοῦ Βούθ καὶ τοῦ Ρώντρη, ὅτι 30% τοῦ ἀγγλικοῦ λαοῦ

πάσχουσιν ἐκ πενίας καὶ τρέφονται ἀνεπαρκῶς. Ἡ ἐλάττωσις ὁμῶς τῶν ὠρῶν τῆς ἐργασίας ἐχώρησε ἀδιάπτωτος κατὰ τὴν τελευταίαν τριακονταετίαν. Πολλὰ ἐργοστάσια παρεδέξαντο τὸ ἐννεαώρον τῆς ἡμερησίας ἐργασίας καὶ ἄλλα τὸ ὀκτάωρον. Λέσχαι ἐργατῶν εἰσὶ προϊόντα τῆς τελευταίας τριακονταετίας καὶ δύναται τις εἰπεῖν ὅτι αὗται κατοπτρίζουσι τὰς καθόλου τάσεις τῆς κοινωνίας—βελτίωσιν συνθηκῶν ἧτις ἀφίνει ὥρας σχολῆς, ἀπόκτησιν γνώσεων ἧτις ζητεῖ συγχρότως διὰ νὰ διαδίδεται, ἀπαλλαγὴν ἀπὸ περιορισμῶν ἐν κέντρῳ ἔνθα οὐδεὶς ἔχει προϊστάμενον, καὶ ἐπίτευξιν ποθητῆς ἀνάσεως. Ὁ συνασπισμὸς τῶν ἐργατικῶν τάξεων εἶνε εἰδικὸν χαρακτηριστικὸν τῆς τελευταίας τριακονταετίας. Ἀφ' ὅτου ἡ νομικὴ ὑπόστασις τῶν Συντεχνιῶν καθιερώθη τῷ 1876, ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ὑπερέβη τὰς χιλιάς περιλαμβάνων σχεδὸν δύο ἑκατομμύρια μελῶν. Εἰς τὸν συνασπισμὸν τοῦτον ἐναποθέτουσι τὰς ἐλπίδας τῶν οἱ ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ ὀλοσχεροῦς καταργήσεως τῆς πενίας, ὅπως καὶ πάσης ἄλλης σκληρότητος. Ἰδιάζουσιν δὲ σημασίαν διὰ τὸν ἐρευνητὴν τῶν συγχρόνων τάσεων κέκτηνται δημογραφίαι πολιτευομένων ὡς ἡ ἐξῆς τοῦ Τσάμπερλαιν ὀμιλοῦντος ἐσχάτως ἐν Κάρδιφ ἐνώπιον μυριάδων ἐργατῶν: “Δὲν θὰ ἡσυχάσω, ἔλεγε, μέχρις οὐ πράξω πᾶν τὸ ἐφικτὸν ἐπὶ τῷ τέλει ὅπως ἐξασφαλισθῇ ἐργασία καὶ εὐπορία εἰς πάντα ἔντιμον, φιλόπουνον καὶ εὐπρεπῆ πολίτην ἄγγλον. Τολμῶ ν' ἀνακηρύξω ὡδε ὅτι δεκατρία ἑκατομμύρια ἄγγλων πολιτῶν λιμώττουσι. Δὲν εἶνε αἰσχος τοῦτο; Οἱ κύριοι οἷτινες ἀντιπράττουσι κατὰ τῆς πολιτικῆς μου εἰσὶν εὐχαριστημένοι μὲ τὴν πρόοδον τὴν ὅποίαν ἔκαμε τὸ ἔθνος μας μέχρι τοῦδε. Ἄλλ' ἐπαναλαμβάνω δὲν εἶνε αἰσχος μας νὰ λιμώττωσι 13 ἑκατομμύρια συμπολιτῶν μας; Λησμονοῦσιν ἢ ἀγνοοῦσιν ὅτι ἐν ἔθνος δὲν δύναται νὰ μείνῃ στάσιμον ἐν τῇ σταδιοδρομίᾳ του ὁσῶδήποτε καὶ ἂν ἔχῃ προοδεύσει καὶ ὅτι ἅμα σταματήσῃ, ἀποθνήσκει; Ἄν πρέπει νὰ εὐχαριστηθῶμεν λοιπὸν μὲ τὴν πρόοδόν μας τότε δὲν ἔχω ἄλλο τίποτε νὰ εἶπω εἰμὴ ὅτι παραιτοῦμαι πάσης δράσεως. Ἄλλ' ἡ πολιτικὴ μου εἶνε αὕτη: νὰ ἐργασθῶ μέχρις οὐ ζῶ α') ὅπως ἐξασφαλισθῇ ἐργασία καὶ εὐπορία εἰς πάντα πολίτην ἄγγλον β') ὅπως παγιωθῇ ἀδελφικὴ ἀλληλεγγύη καὶ φιλία μεταξύ πασῶν τῶν ἐπὶ Γῆς Βρεταννιῶν.”

Ἐν βραχυλογίᾳ, ὀφείλει τις νὰ ὁμολογήσῃ ὅτι πολλὰ συνετελέσθησαν κατὰ τὸ ὑπὸ ἐρευνᾶν χρονικὸν διάστημα, ἀλλ' ὑπάρχουσιν εἰσέτι κοινωνικὰ κακὰ ἀρχαίας καταγωγῆς ἅτινα ἀναμένουσιν ἐν δραστικὸν φάρμακον· ὑπάρχει πενία ἄκρα, ἀμάθεια παχεῖα, σκληρότης οἰκτρά. Συνετελέσθησαν ὅσα ἠδύνατό τις νὰ ἐλπίζῃ, μάλιστα περισσότερα παρ' ὅσα ἠδύνατό τις νὰ ἐλπίζῃ ἀπὸ σύστημα κοινωνίας οἰκονομικόν. Ὅταν τὸ δραστικὸν φάρμακον ἐπέλθῃ, καὶ δὲν ἀπέχει πολὺ

ἡ ὥρα του, ἡ βιονομικὴ σύστασις τῆς κοινωνίας θὰ δικαιολογήσῃ ἡμᾶς ν' ἀναμένωμεν ἱλιγγιώδη κοινωνικὴν πρόοδον ἐντὸς τῆς προσεχοῦς τριακονταετίας, καὶ τὴν ἐρευνᾶν ταύτην ἀφίνω διὰ προσεχῆς ἄρθρον.

ΕΠΙΣΤΗΜΗ ΚΑΙ ΩΜΟΤΗΣ.

Δίκη μεγίστου ἐνδιαφέροντος καὶ μεγίστης σπουδαιότητος διεξήχθη ἐν Λονδίῳ τὸν παρελθόντα μῆνα. Ὁ καθηγητὴς τῆς φυσιολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Λονδίνου κύριος Βέηλνυς, ἀνὴρ ὑψηλῆς ἐπιστημονικῆς περιωπῆς καὶ παγκοσμίου φήμης ἐνήγαγεν ἕτερον διάσημον ἄνδρα, τὸν κύριον Στέφανον Κόλριδζ ἐπὶ λιβέλλῳ τὸ δὲ δικαστήριον, προεδρευόμενον ὑπὸ τοῦ ἀνωτάτου δικαστοῦ τοῦ κράτους, κατεδίκασε τὸν ἐναγόμενον νὰ πληρώσῃ εἰς τὸν ἐνάγοντα ἀποζημίωσιν δισχιλίων λιρῶν ἤτοι, μὲ τὰ ἔξοδα τῆς δίκης, ὑπὲρ τὰς 100,000 δραχμῶν. Ὁ κ. Κόλριδζ εἶχεν ἐν τινι διαλέξει του πρὸ τριῶν μηνῶν βεβαιώσει ὅτι ὁ καθηγητὴς ὑπέβαλεν ἐν κυνάριον εἰς ζωοτομίαν ἵνα ἀποδείξῃ εἰς τοὺς φοιτητὰς τὸν φυσιολογικὸν νόμον ὅτι ἡ πίεσις τοῦ σιέλου εἶνε μείζων τῆς πίεσεως τοῦ αἵματος. Εἰς τὸ μάθημα καθ' ὃ ἔλαβε χώραν τὸ σκληρὸν πείραμα ἐπὶ τοῦ κυναρίου παρήσαν δύο φοιτήτριαι ἐκ Σουηδίας, ἀμφότεραι ἀνήκουσαι εἰς διακεκριμένας οἰκογενείας τῆς Στοκχόλμης καὶ αὗται δὲ διακρινόμεναι διὰ τὴν ἐπιστημονικὴν των μόρφωσιν. Εἶχον ἔλθει εἰς Λονδίνον ὅπως ἐρευνήσωσι τὸ σύστημα καθ' ὃ διδάσκεται ἡ φυσιολογία ἐν Ἀγγλίᾳ, μάλιστα διότι ἡ ἀγγλικὴ νομοθεσία φημίζεται ὡς ἀπαγορεύουσα πειράματα ἐπὶ ζώων συνεπαγόμενα σκληρότητα ἔστω καὶ ἂν ἐκ τῶν πειραμάτων τούτων δύναται νὰ προκύψῃ φυσιολογικὴ γνώσις. Αἱ δύο νεάνιδες γνωρισθεῖσαι μετὰ τοῦ κ. Κόλριδζ, ὅστις εἶνε ἐπίτιμος γραμματεὺς τῆς ἐταιρείας τῆς ἐργαζομένης πρὸς ὀλοσχερῆ ἀπαγόρευσιν τῶν ζωοτομικῶν πειραμάτων ὡς παραβλαπτόντων τὰ ἠθικὰ συμφέροντα τοῦ ἔθνους, ἀφηγήθησαν εἰς αὐτὸν ὅτι ὁ καθηγητὴς Βέηλνυς ἐξετέλεσε τὸ πείραμα χωρὶς νὰ καταστήσῃ τὸ κυνάριον ἀναίσθητον εἰς ἄλγος διὰ ναρκωτικοῦ ἢ ἀνωδύνου ὡς ὁ νόμος ἀπαιτεῖ. Ἐντεῦθεν ἡ διάλεξις τοῦ κ. Κόλριδζ καὶ ὁ μέγας πάταγος ὅστις ἔκτοτε ἠγέρθη καθ' ὅλην τὴν Ἀγγλίαν, ἡ σφοδρὰ ἠγανάκτησις, καὶ αἱ πάνδημοι διαμαρτυρίαι κατὰ τῆς πειραματικῆς διδασκαλίας τῆς φυσιολογίας. Εἰς ἐπίμετρον, αἱ δύο σουηδίdes συνέγραψαν βιβλίον ἐκθέτον τὰ βασανιστήρια εἰς ἃ ὑποβάλλουσι τὰ ζῶα οἱ καθηγηταί. Μετὰ τὸν σάλον τοῦτον ἡ Κυβέρνησις ἀνέθεσεν εἰς ἐπιθεωρητὰς νὰ ἐπισκέπτωνται συχνάκις, ἀλλ' ἀπροσδοκῆτως, τὰς παραδόσεις τῆς φυσιολογίας καὶ νὰ παρευρίσκωνται εἰς αὐτὰς μέχρι τέλους. Ἄλλ' ἡ κατάστασις ἐκορυφώθη ἀφ' ὅτου ὁ καθηγητὴς Βέηλνυς ἐκίνησε τὴν ἐν

λόγῳ ἀγωγῆν. Ὡς εἶπον, ἡ δίκη αὕτη καὶ ἡ καταδίκη κέκτηται μεγάλην σπουδαιότητα διότι δὲν ἀφορᾷ ἀπλῶς μίαν προσωπικὴν ὑπόληψιν, ἀλλὰ θίγει ἐν τῶν θεμελιωδεστέρων ζητημάτων τῆς κοινωνικῆς καὶ ἀνθρωπίνης προόδου. Μοὶ παρέχει δὲ πρόσφορον ἀφορμὴν ὅπως εἰσαγάγω τὰ στοιχεῖα του εἰς τοὺς ἀναγνώστας τῆς ΕΡΕΤΝΗΣ. Ὁ δυτικὸς πολιτισμὸς βρίθει ἀκόμη βαρβάρων ὀρμεμφύτων ἅτινα εὐτυχῶς πατάσσονται ἀμελλίκτης καὶ ἐξοβελίζονται ὀριστικῶς, καίτοι μετ' ἀλγεινῆς βραδυτήτος. Μάρτυς περὶ τούτου εἶνε ἡ ἀγγλικὴ νομοθεσία ἡ καταστήσασα ζήτημα ἀνθρωπισμοῦ τὴν ἀποστέθισιν τοῦ ἀλγους τῶν ζώων τῶν ὑποβαλλομένων εἰς πειραματισμὸν χάριν ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. Ἡ Ἑλλάς διατελεῖ, κατὰ τὸ πλεῖστον, ἐκτὸς τῆς ἀκτίνος τῶν ὑγιῶν ἐπιδράσεων καὶ ὁ ψιττακισμὸς ἀσπάζεται τὰ βάρβαρα ἐκλαμβάνων αὐτὰ ὡς πρόοδον. Θὰ τὸ ἐθεώρει πολιτισμὸν νὰ μεταγγίση, φερ' εἰπεῖν, εἰς τὰ ἐν Ἀθήναις ἀνατομεία πνεῦμα ζωοτομικοῦ ζήλου ἀπλῶς καὶ μόνον διότι ἡ ζωοτομία ἐνεργεῖται ἐν εὐρωπαϊκοῖς ἀνατομείοις. Τοῦ ψιττακισμοῦ ἴδιον εἶνε νὰ μὴ ἐρευνᾷ καὶ νὰ μὴ σταθμίζη, ἀλλὰ νὰ ἀκολουθῆ τυφλῶς. Δυστυχῶς, ἐκτὸς τῆς Ἀγγλίας, τὰ ἀνατομεία τῆς Εὐρώπης εἶνε φρικώδεις τόποι ἀλγηδόνης ἐνώπιον τῶν ὁποίων θὰ ὠχρία ἢ Ἰερά Ἐξέτασις. Δὲν πρόκειται ἐν τούτοις ἀπλῶς περὶ τῶν θυμάτων τῆς ζωοτομικῆς ἐρεύνης, ἀλλὰ τὸ ἔτι σπουδαιότερον ζήτημα τῆς ἀποτυλώσεως τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας ἐμφανίζεται ἐνώπιον ἡμῶν. Οἱ φοιτηταὶ τῆς ἰατρικῆς, ἀφ' ὅτου εἰσῆχθη ἡ ζωοτομία εἶνε τὰ ἀπαθροπώτατα τῶν ὄντων, καὶ λίαν προσφυῶς τὰ Ἡμερησια Νέα τοῦ Λονδίνου ἐν κυρίῳ ἄρθρῳ ἀναφέρουσι τὰς ἐπευφημίας πλήθους φοιτητῶν τῆς ἰατρικῆς τοποθετηθέντων εἰς τὸ ἀκροατήριον τοῦ δικαστηρίου δίκην ἐγκαθέτων, ἀποκαλοῦσιν αὐτοὺς "νεαροὺς κουτσαβάκιδες." Εἶνε λοιπὸν ζήτημα ὑπερτέρας ἠθικῆς καὶ ἀνθρωπισμοῦ, ὄχι ἀπλῶς αἰσθήματος καὶ εὐσπλαγχνίας. Εἶνε ζήτημα κοινωνιολογικόν, οὐ ἢ προσήκουσα λύσις δέον νὰ ἐνδιαφέρη πάντα κηδόμενον τῆς ἀληθινῆς εὐημερίας τοῦ γένους του. Ἐταιρείαι ἰσχυραὶ ἐργαζόμεναι πρὸς ἀπαγόρευσιν τῶν πειραμάτων τῆς ζωοτομίας ὑφίστανται καὶ λειτουργοῦσιν ἤδη πανταχοῦ, ἀλλὰ μόνον ἐν Ἀγγλίᾳ, ἐφ' ὅσον γνωρίζω, θὰ ἦτο δυνατόν νὰ διεξαχθῆ τοιαύτη δίκη, ἐνθα καὶ νόμος ὑπάρχει καθιστῶν ἀξιόποιον πράξιν τὸν ἄνευ ναρκώσεως πειραματισμὸν καὶ τὸ μέγιστον μέρος τῆς κοινῆς γνώμης ἰσχυρότατα παθαίνεται ἀπέναντι οἰουδήποτε εἶδους ἀπανθρωπίας.

Εἶνε διδακτικώτατον καὶ ἀνυψωτικώτατον ν' ἀναγνώσκῃ τις τὰς παντοδαπὰς ἐκφράσεις καὶ ἀναφωνήσεις τὰς περιεχομένας εἰς τὰ ἄρθρα ἅτινα κατὰ ἑκατοντάδας ἴσως ἐδημοσιεύθησαν ἐν τῷ

τύπῳ ἀφ' ἧς ἀπηγγέλθη ἡ κατὰ τοῦ κ. Κόλριτζ ἀπόφασις. Τῶν Ἡμερησίων Νέων τὸ κύριον ἄρθρον εἶνε ἀληθῶς θαυμάσιον: "Καὶ ἂν ἐπὶ στιγμὴν παραδεχθῶμεν, λέγει, ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει δικαίωμα ν' ἀνατέμνη τὰ ζῶα ζῶντα χάριν πειραμάτων δυναμένων νὰ ἀγάγωσιν εἰς τὴν ἀνακούφισιν τῶν ἀνθρωπίνων δεινῶν, ἀναμφιβόλως τὸ τοιοῦτον δικαίωμα, ἂν παραδεχθῶμεν ἐπὶ στιγμὴν ὅτι τὸ ἔχομεν, δὲν εἶνε ἀπεριόριστον. Θὰ εἶπη τις· ποῦ θὰ τεθῶσι τὰ ὅρια; Ἴδου ὁ κύων, ζῶον λατρεῖον τὸν ἄνθρωπον μετ' ἀπολύτου ἐμπιστοσύνης καὶ ἀλογίστου ἀφοσιώσεως. Αὕτη αὕτη ἡ ἀπειρος ἐμπιστοσύνη ἦν μᾶς προσφέρει, ἡ σπινθηροβόλουσα εἰς τὸ βλέμμα του, δὲν ἐπιβάλλει ἄραγε εἰς ἡμᾶς καμμίαν ὑποχρέωσιν; Οὐδεὶς δύναται νὰ ἀρνηθῆ τοιαύτην ὑποχρέωσιν ἀπέναντι τηλικαύτης ἀφοσιώσεως. Ἴδωμεν δὲ τί συνέβη ἐν τῷ ἀνατομείῳ τοῦ κυρίου καθηγητοῦ τῆς φυσιολογίας. Τὸ κυνᾶριον ἀνετάμη ζῶν τρεῖς ἐντὸς δύο μηνῶν. Κατὰ τὴν πρώτην ζωοτόμησιν ἀπεσπᾶσθη διὰ τῆς χειρουργικῆς μαχαίρας τὸ πάγκρεας· τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐγχειρήσεως ταύτης ἠρευνήθησαν μετὰ τινὰς ἑβδομάδας διὰ τῆς δευτέρας ζωοτομήσεως καὶ μετὰ τινὰ χρόνον ἡ τρίτη ζωοτόμησις ἐγένετο ἵνα ἐξηγηθῆ εἰς τοὺς σπουδαστὰς ἡ ἔκκρισις τοῦ σιέλου ἀπὸ τὸ πάγκρεας. Φαντάσθητε ἔμψυχον ὄν ὑποβαλλόμενον εἰς τρεῖς ζωοτομήσεις! Ἐν ἐκάστη ζωοτομήσει τὸ ἀτυχὲς ζῶον προσεδέθη εἰς σανίδα, μετὰ τὰ σκέλη του παράλληλα πρὸς τὴν σπονδυλικὴν στήλην, ἐν μέσῳ τοῦ καυχασμοῦ τῶν νεαρῶν αὐτῶν κουτσαβάκιδων, τῶν λεγομένων σπουδαστῶν τῆς ἰατρικῆς ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Λονδίνου—τῶν ἀποτελούντων τὸ ἄνθος τοῦ νέου τούτου τύπου ἐπιστημονικῆς μορφώσεως. Ἀφοῦ τὸ πάγκρεας τοῦ κυναρίου ἀπεσπᾶσθη, τὸ ζῶον ἀφέθη ἐν μίᾳ τῶν αἰθουσῶν τῆς Σχολῆς μέχρις οὐ ἢ πληγὴ ἰαθῆ, μέχρις οὐ τὸ τάλαν ἤρχισεν ἴσως νὰ φαντάζεται ὅτι πιθανὸν καὶ νὰ ἐπέστρεψε τὸ πνεῦμα τῆς Εὐσπλαγχνίας εἰς τὴν ἀσπλαγχνον ταύτην Γῆν. Τότε ἀκριβῶς προσεδέθη ἐκ δευτέρου εἰς τὴν σανίδα καὶ ἀνετάμη αὐθις ζῶν ἵνα ἐρευνηθῶσι τὰ ἀποτελέσματα τῆς πρώτης πράξεως. Οἱ νόμοι τοῦ κράτους κελεύουσιν ὅτι ἀκριβῶς τότε τὰ ζῶον ἔδει νὰ φονευθῆ, ἀλλ' ἡ φυσιολογικὴ Σχολὴ τοῦ Λονδίνου ἐμφορεῖται σπανίου πνεύματος οἰκονομίας. Διεφύλαξε τὸ κυνᾶριον καὶ διὰ τρίτην ζωοτόμησιν, προβάλλουσα ὅτι τὸ μάθημα δὲν δύναται νὰ γίνῃ καταληπτὸν ἄνευ συχνῆς ζωοτομήσεως. Εἴμεθα ἄραγε βέβαιοι ὅτι τὴν ἀπόκτησιν τῶν πενιχρῶν γνώσεων ἃς προμηθεύουσιν ἡμῖν τὰ ἀνατομεία, δὲν τὴν πληρόνομεν ἀκριβὰ διὰ τῆς σκληρύνσεως τῆς καρδίας μας καὶ τῆς πορώσεως τῶν ὀρμεμφύτων τοῦ ἀνθρωπισμοῦ; Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι τὰ γενόμενα ἐν τῇ εἰρημένῃ Σχολῇ δὲν ἐπαναλαμβάνονται εἰς ὅλα τὰ νοσοκομεία ἐνθα διδάσκεται ἡ φυσιολογία; Εἴμεθα βέβαιοι ὅτι τὸ

ἐλατήριον πάντων τούτων δὲν εἶνε, ὄχι τόσο ἡ ἰδέα τῆς ἐπιστημονικῆς προόδου, ἀλλ' ἡ ἱκανοποίησις χυδαίας περιεργείας; Τὸ ζήτημα εἶνε τόσο σοβαρὸν ὥστε δὲν πρέπει νὰ ἀφεθῆ εἰς τὸ σημεῖον τούτο. Εἴμεθα ὅλοι ὑπεύθυνοι διὰ τὴν εἰδεχθῆ ταύτην καταπάτησιν τῶν νόμων τοῦ Ἀνθρωπισμοῦ. Ἄν ἡ κοινωμία δὲν ἔχη ἄλλο μέσον ὅπως ἐκφράσῃ τὸ αἰσθημὰ τῆς ἐπὶ τοῦ προκειμένου δύναται τοῦλάχιστον νὰ ἀπαυτήσῃ αὐστηρότερον ἔλεγχον τῶν κεφαλαίων ἅτινα δαψιλῶς εἰσρέουσιν εἰς τὰ νοσοκομεία διὰ τῶν φιλανθρώπων εἰσφορῶν." Εἶνε ἀξιοσημειώτον ὅτι οὐδεμία ἐφημερίς ἐπεκρότησεν ἀπροκαλύπτως τὴν καταδίκην τοῦ Κόλριτζ. Καὶ αὐταὶ δὲ αἱ ὀλίγαι αἱ τασσόμεναι ὑπὲρ τῶν ζωοτόμων καθηγητῶν ἐκφράζονται λίαν ἐπιφυλακτικῶς. Τὸ γεγονός εἶνε ἀξιοσημειώτον διότι μνηστεύει ὅτι ἡ κοινὴ γνώμη εἶνε κατὰ τῶν ζωοτόμων καὶ δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἡ δίκη σημεῖοι νέαν περίοδον δράσεως τῶν ἀντιζωοτομικῶν ἐταιρειῶν ἧτις θὰ καταλήξῃ εἰς παντελῆ ἀπαγόρευσιν τῶν τοιούτων πειραμάτων ὡς ἀντιστρατευομένων εἰς τὴν ἐθνικὴν ἠθικὴν καὶ εἰς τὴν δημοσίαν κοσμιότητα. Μία ἐφημερίς μνημονεύει τὰς ἐξῆς λέξεις τοῦ Δάρβιν πρὸς ὃν καθηγητῆς τις εἶχεν ἀφηγηθῆ μίαν του ζωοτόμησιν ἐπὶ κυνός. "Ὁ ἄνθρωπος αὐτός, ἐκτὸς εἰάν ἔχη καρδίαν ἐκ γρανίτου, θὰ τήκεται ὑπὸ ἐλέγχου συνειδήσεως μέχρι τῆς τελευταίας ἡμέρας τῆς ζωῆς του." Τὸν ἰσχυρισμὸν ὅτι τὰ πειράματα ταῦτα εἶνε ἀναγκαῖα διὰ τὴν διδασκαλίαν τῆς φυσιολογίας οὐκ ὀλίγοι ἐπιστήμονες δι' ἄρθρων των καταρρίπτουσιν. Εἰς τούτων γράφων ἐν τῇ Σημείᾳ ἀναφέρει τὸν μέγαν χειρουργὸν καὶ φυσιολόγον Χώντερ ἀκμάσαντα πρὸ μιᾶς γενεᾶς ὅτε δὲν εἶχον ἀκόμη εἰσαχθῆ τὰ ἀνώδυνα ἦτοι ἀνταλγικά ἢ ναρκωτικά. Ὁ Χώντερ εἶχε θέσει ὡς γνώμονα ὅτι ἅπαξ πειραμὰ τι ἀπεκάλυψε μίαν φυσιολογικὴν ἀλήθειαν οὐδέποτε πλέον νὰ ἐπιτρέπεται ἢ ἐπανάληψις του. Ἄλλ' ὁ ἀρθρογράφος λέγει ὅτι "καὶ μετὰ τὴν ἀναισθητοποίησιν τοῦ ζώου πάλιν ἀποτρόπαιον ἔργον εἶνε ἡ ζωοτομία καὶ ὅσο ὀλιγώτερον ὁ σπουδαστῆς τῆς ἰατρικῆς ἐξοικειοῦται πρὸς τὰ εἰδεχθῆ θεάματα τῆς ἐπιστήμης του τόσο τελεσφορώτερον εἶνε τὸ ἔργον του ἐν τῇ ἀνακουφίσει τῆς πασχούσης ἀνθρωπότητος καὶ τῇ ἰάσει τῶν νόσων τῆς. Ἐν τισιν ἀνατομείοις τῆς Εὐρώπης ὑποβάλλονται ὄχι μόνον ζῶα ἀλλὰ καὶ ἄνθρωποι εἰς ζωοτόμησιν ὅταν τύχῃσι νὰ εἶνε πένητες ὡς εἶνε οἱ πλείστοι ἐκ τοῦ ἐργατικῆς κόσμου νοσηλευόμενοι. Ὅσον ἀφορᾷ τὸ ὅτι ἡ πῆσις τοῦ σιέλου εἶνε μείζων τῆς τοῦ αἵματος τὸ γεγονός εἶνε τόσο ἀπλοῦν ὥστε οἰοσδήποτε σπουδαστῆς δύναται νὰ τὸ κατανοήσῃ καὶ τὸ ἀποδεχθῆ χωρὶς νὰ θυσιάσῃ ἢ ζωὴ οὔτε κἂν ἐνὸς κυναρίου. Πιθανὸν ἢ ζωοτομία νὰ φέρῃ ὄφελός τι εἰς διάγνωσιν νόσων, ἀλλ' εἶνε ἀπέριτος πολυτιμώτερον ἀγαθὸν διὰ τὴν ἀνθρωπότητα ἢ κραταίωσις τῆς ἰδιότητος ἐκείνης ἧτις καλεῖται

ἀγάπη μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἡ ἰδιότης αὕτη οὐδέποτε δύναται νὰ εἶνε γνησία καὶ ὑγιής ἐὰν δὲν συνεπάγεται τὴν ἀγάπην τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὰ ζῶα." Ὁ γράφων τὰ ἀνωτέρω εἶνε ὁ ἰατρὸς Μακδόναλδ διευθυντῆς ἐνὸς τῶν μεγαλητέρων νοσοκομείων τοῦ Λονδίνου. Ἄλλος διάσημος ἰατρὸς ὁ Ὀλδφελδ, ὃν ἄλλοτε ἔσχον ἀφορμὴν ν' ἀναφέρω ἐν τῇ ΕΡΕΥΝῃ, γράφων ἐν τοῖς Ἡμερησίοις Χρονικοῖς λέγει "Ἡ σταυροφορία κατὰ τῶν ζωοτόμων καθηγητῶν θὰ ἦτο λογικὴ ὡς μέρος γενικῆς σταυροφορίας κατὰ παντὸς εἶδους σκληρότητος. Διατί τάχα εἰς τὸν ζωοτόμον νὰ ἀποδίδεται τὸ μονοπώλιον τῆς σκληρότητος; Ὑπάρχουσι τόσα ἄλλα εἶδη ἀπανθρωπίας. Εὐκολον εἶνε νὰ γίνεταί σάλος κατὰ τῶν ζωοτόμων διότι οἱ πίπτουτες εἰς τὸν πειρασμὸν τῆς ζωοτομίας εἶνε ὀλίγοι καθηγηταί. Ἄλλὰ τί νὰ εἴπωμεν περὶ τῆς ἀνοχῆς τοῦ ἄλλου ἐκείνου εἶδους τῆς ἀπανθρωπίας ἧτις συνίσταται εἰς τὴν ἱκανοποίησιν τοῦ στομάχου; Εἶνε δυσκολώτερον νὰ ἐγερθῆ σάλος κατ' αὐτοῦ διότι εἰς τὸν πειρασμὸν τῆς κρεοφαγίας ὑπόκειται ἡ μεγάλη πλειονότης τοῦ εὐρωπαϊκοῦ πολιτισμοῦ. Ὅταν ἐνθυμηθῶμεν ὅτι ἐν μόνῃ τῇ Ἀγγλίᾳ 10,000,000 ζῶων κατ' ἔτος ὑποβάλλονται εἰς ἄλγος καὶ θάνατον, ἐνῶ τὰ ζῶα τὰ ὑποβαλλόμενα εἰς τὴν μάχαιραν τοῦ φυσιολόγου εἶνε ὀλίγα ἐν συγκρίσει, ἀναπόδραστος ἐπέρχεται ἡ ἀπορία διατί οἱ σταυροφόροι κατὰ τῆς ζωοτομίας δὲν ἐφαρμόζουσιν εἰς ἑαυτοὺς πρῶτον τὴν ἀρχὴν τοῦ ἀνθρωπισμοῦ ἀπέχοντες τῆς συνενοχῆς ἐπὶ τῇ σφαγῇ ζῶων πρὸς βρῶσιν; Διατί ἀνέχονται τὸ κρεοπωλεῖον καὶ δὲν ἀνέχονται τὸ ζωοτομείον; Θὰ ἦσαν συνεπεῖς ἐὰν περιώριζον τὴν τροφήν των εἰς καρπούς καὶ κάρνα, ἀλλ' ἐὰν δὲν δύνανται νὰ ἀντιστῶσιν εἰς τὸν πειρασμὸν τῆς κρεοφαγίας διατί κακίζουσι τοὺς μὴ δυναμένους ν' ἀντιστῶσιν εἰς τὸν πειρασμὸν τῆς ζωοτομίας;" Εἰς τὴν αὐτὴν ἐφημερίδα ἄλλος τις γράφων ἀναφέρει τὰς ἐκφράσεις δύο περιωνύμων ἐπιστημόνων ἀποθανόντων πρὸ τιῶν ἐτῶν, τοῦ φυσιολόγου Ταιτ καὶ τοῦ βιολόγου σὶρ Β. Ρίτσαρδσον. Ὁ μὲν εἶπε: "Ἐσπούδασα τὴν ἰατρικὴν καὶ ἰδίως τὴν φυσιολογίαν ἐπὶ ἔτη πολλὰ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τοῦ Ἐδιμβούργου ἐνδελεχέστατα καὶ πληρέστατα, καὶ ἐμορφώθην καλὸς ἰατρὸς καὶ καλὸς φυσιολόγος χωρὶς νὰ ἴδω οὔτε κἂν ἐν πείραμα ἐπὶ ζῶντος ζώου. Διατὸ δὲ τὴν διδασκαλίαν τῆς φυσιολογίας κηρύττω πάντοτε ἐν τῇ ἀρχῇ ἐκάστου ἀκαδημαϊκοῦ ἔτους ὅτι παραιτοῦμαι τοιούτων πειραμάτων ὡς ὅπως ἀνωφελῶν μάλιστα πέπεισμαι ὅτι ἡ νομοθεσία ὀφείλει νὰ τὰ ἀπαγορεύσῃ ἀνεπιφυλάκτως." Ὁ δὲ: "Τὰ πειράματα ἐπὶ ζῶων τὰ κατήγησα εἰς τὸ μάθημά μου, ὄχι ἐξ αἰτίας αἰσθήματος, ἀλλὰ διότι διδάσκω πολὺ καλῆτερα ἀνευ αὐτῶν." Εἰς τῶν κορυφαίων κοινωνιολόγων ὁ κ. Γ. Β. Σῶ, ὅστις ἐνταυτῇ φημιζεται ὡς δραματογράφος, τε-

χνοκρίτης και φαιδροεπής, ἀγορεύων ἐν τινι συνελεύσει ἀντιζωοτόμων εἶπεν: “Οἱ ἰατροὶ τῆς γενεᾶς μας λέγουσι τόσας ἀνοησίας ὥστε ἀγεται τις νὰ ὑποπτεύσῃ ὅτι ὁσάκις νεανίας τις εἶνε ἀναντιρρήτως καὶ ὀριστικῶς δύσνους ἢ οἰκογένειά του ἀντί, ὡς ἄλλοτε συνέβαινε, νὰ τὸν προορίσῃ εἰς τὴν σπουδὴν τῆς θεολογίας, τὸν παραδίδει εἰς τὴν ἰατρικὴν Σχολὴν ἄτε μὴ δίδοντα ἐλπίδας ἐκκλησιαστικῆς διαπρεπείας. Λέγεται ὅτι πολλοὶ ἰατροὶ ἐκτελοῦσι πειράματα ἐπὶ πενήτων. Τίς μᾶς ἐγγυᾶται ὅτι δὲν ἐκτελοῦσι τοιαῦτα καὶ ἐπὶ τῶν συνήθων ἀσθενῶν των; Ὁ συλλογισμὸς ἐνὸς ἰατροῦ κάμνοντος ἰδιωτικὰ πειράματα ἐπὶ τοῦ πελάτου του εἶνε ὅτι πιθανὸν ν’ ἀνακαλύψῃ τι ἐπωφελὲς διὰ τὸν κόσμον. Ἡ ζωοτομία βεβαίως θὰ παύσῃ ἀφοῦ οἱ τοιοῦτοι ἰατροὶ ἀφεθῶσιν ἐλεύθεροι νὰ πειραματίζωνται ἐπὶ 300 ἔτη ὥστε νὰ τρομάξουν τὸν κόσμον. Φαντάσθητι ἐξ ἀφορμῆς ἐγχειρήσεως διὰ περιτυφλίτιδα καθ’ ἕνα χρόνον σὲ ἔχει ὁ χειρουργὸς ἀναίσθητον μὲ χλωροφόρμιον νὰ σοῦ ἀφαιρέσῃ, χάριν περιεργείας, τὸ πάγκρεας.”

Πλήρης ἐνδιαφέροντος εἶνε καὶ αὐτὴ ἡ διεξαγωγὴ τῆς διαδικασίας· ἡ ἐξέτασις τῶν μαρτύρων, ἡ ἀνακεφαλαίωσις τοῦ προέδρου, καὶ ἡ ἐντύπωσις εἰς τὸ ἀκροατήριον. Προκάτοχος τοῦ προέδρου, ἐν τῇ θέσει ὑπάτου ἀρχιδικαστοῦ ἦτο ὁ πατὴρ τοῦ ἐναγομένου λόρδος Κόλριτζ. Ἀλλὰ καὶ ἐγγονὸς ἀνωτέρου δικαστοῦ εἶνε ὁ ἐναγόμενος καὶ, ἔτι πλέον, δισέγγονος τοῦ μεγάλου ποιητοῦ Κόλριτζ. Πάντες δὲ οἱ πρόγονοί του οὗτοι διεκρίθησαν δράσαντες ὑπὲρ καταργήσεως πάσης ἀπανθρωπίας πρὸς τὰ ζῶα. Ὁ ἐνάγων ἐρωτᾶται ὑπὸ τοῦ προέδρου: “Τὸ κυνᾶριον ἔζησεν ἐπὶ δύο μῆνας χωρὶς πάγκρεας. Θεωρεῖτε, κύριε καθηγητά, μικρὸν πρᾶγμα αὐτὸ τὸ γεγονὸς; Ἀγνοῶ ἂν ὑπάρχῃ διαφορὰ μεταξὺ κυνὸς καὶ ἀνθρώπου ὅσον ἀφορᾷ τὸ πάγκρεας. Ἀγνοῶ κἂν ποῦ εἶνε τὸ ἰδικόν μου πάγκρεας. Βιπέτε μοι παρακαλῶ, εἶνε εὐκολώτερον νὰ εὔρετε τὸ πάγκρεας ἐνὸς κυνὸς ἢ ἐνὸς ἀνθρώπου;—Τὸ ἴδιον περίπου, κύριε πρόεδρε, τὰ δὲ ἀναίσθητικὰ ὅταν τὰ μεταχειρίζομεθα, καθιστῶσι τὴν ἐγχείρησιν ὅλως ἀναλγουν.—Ὡς μάρτυς τῆς κατηγορίας ἐξετασθεὶς ὁ χειρουργὸς σὶρ Βίκτωρ Χόρσλυ εἶπε. “Τὸ πείραμα ἐγένετο ἐν πάσῃ τάξει καὶ κατὰ τὴν γνώμην μου ἦτο ἀπολύτως ἀναγκαῖον διὰ τὴν διδασκαλίαν τοῦ μαθήματος. Ἡ θυσία τοῦ ζῶου εἶνε ἀπαραίτητος καὶ ἀφοῦ τὸ ζῶον ἦτο ἀναίσθητον δὲν ὑπάρχει ἀπανθρωπία. Ἐπειτα, ἐπιτρέψατέ μοι νὰ ἐρωτήσω, ἀφοῦ θυσιάζετε ζῶα, καὶ μάλιστα μετ’ ἀλγηδόνων, χάριν τροφῆς, διατί ὄχι καὶ χάριν γνώσεως;” Ἐνταῦθα ἠκούσθησαν παταγωδῆ χειροκροτήματα ἐκ τοῦ ἀκροατηρίου καὶ εὐθὺς ἡ βροντώδης φωνὴ τοῦ προέδρου λέγουσα: “Κύριοι, φοιτηταί, τὸ δικαστήριον δὲν εἶνε αἴθουσα παραδόσεων φυσιολογίας καὶ δὲν ἐπιτρέπω χειροκροτή-

ματα” εἶτα ἠπίως “Κύριε καθηγητά, δὲν νομίζετε ὅτι σκληρύνεται ἡ καρδία τοῦ φοιτητοῦ διὰ τῶν τοιούτων πειραμάτων σας;”—“Ὁχι, κύριε πρόεδρε, ἐνόσφ ὁ φοιτητὴς ἔχει ὑπ’ ὄψιν ὅτι τὸ ζῶον εἶνε ἀναίσθητον.—Ἐν ἀρχῇ τῆς μεβεπομένης συνεδρίασεως ὁ πρόεδρος ἀποτεινόμενος πρὸς τοὺς ἐνόρκους εἶπε: “Δὲν ἠξεύρω ἂν ἐλάβετε ἐπιστολὰς περὶ τῆς δίκης ταύτης, ἀλλ’ ἐγὼ ἔχω λάβει ἀναρίθμητον πλήθος. Ἐὰν ἐλάβετε, ἐλπίζω ὅτι θὰ τὰς θέσετε κατὰ μέρος καὶ εἶνε ἀδίκον τοιαῦται ἐπιστολαὶ νὰ στέλλωνται πρὸς δικαστὰς καὶ ἀδίκον ν’ ἀναγινώσκωνται.” Μεθ’ ὃ προσῆλθε νὰ ἐξετασθῇ ὁ κ. Γκότσο καθηγητὴς τῆς φυσιολογίας ἐν τῷ πανεπιστημίῳ τῆς Ὁξφόρδης διδάσκων τὸ μάθημα τοῦτο ἀπὸ 25 ἐτῶν.—Τὸ πείραμα, εἶπε, τοῦ κ. Βήλυ ἀποβλέπει θεμελιώδη ἀρχὴν περὶ ἐκκρίσεως τοῦ σιέλου, καὶ ὁ κ. Βήλυς ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου χαίρει παγκόσμιον φήμην. “Σεῖς, μεταχειρίζεσθε τοιαῦτα πειράματα ἐν Ὁξφόρδῃ;”—Πολὺ σπανίως, διότι πολὺ σπανίως τὰ θεωρῶ ἀπαραιτήτως ἀναγκαῖα, καὶ τότε δὲ τὸ ζῶον φονεῖται ἀμέσως πρὶν ἐξεγερθῆ τοῦ λήθαργου. Θὰ ἦτο βεβαίως κακούργημα νὰ γίνωνται τοιαῦτα πειράματα χάριν ἀπλῆς περιεργείας.—Εἶτα προσεκλήθη διάσημὸς τις κτηνίατρος ἵνα εἶπῃ κατὰ πόσον ἡ ἀνταλγικὴ δόσις δύναται νὰ τηρήσῃ τὸ ζῶον ὑπὸ λήθαργου. Ἡ μορφίνη, κατ’ αὐτόν, δύναται νὰ διατηρήσῃ τὸν λήθαργον ἐπὶ δώδεκα ὥρας, τὸ δὲ χλωροφόρμιον ἐπιτείνει τὸν λήθαργον τοῦ ζῶου. Ὁ ἰσχυρισμὸς τῆς ὑπερασπίσεως περιεστράφη εἰς τὸ ὅτι ὁ ἐναγόμενος ἀπλῶς κατέστησεν ἐν γεγονόσιν ἀντικείμενον δημοσίας συζητήσεως ὡς εἶχε δικαίωμα καὶ καθῆκον προκειμένου τόσῳ ζωτικῷ ἐθνικῷ ζητήματι, καὶ ὅτι ὁ ἐνάγων οὐδέποτε ἔπρεπε νὰ κινήσῃ τοιαύτην ἀγωγὴν καθόσον κάλλιστα ἠδύνατο νὰ ἀποδείξῃ τὴν ἀληθειαν δι’ ἄλλου εἶδους ἐρεύνης. Εἶτα προσεκλήθησαν αἱ δύο σουηδίδες αἱ διὰ τοῦ συγγράμματός των γενόμεναι πρωταῖτιοι τοῦ ὄλου σάλου. Αὐταὶ κατέθεσαν ὅτι τὸ κυνᾶριον συνεστρέφετο σπασμωδικῶς, ἰδίως ὁσάκις ὁ καθηγητὴς ἐβάδιζε πρὸς αὐτό, καὶ ὅτι δὲν εἶδαν τίποτε μαρτυροῦν τὴν χρῆσιν ἀνταλγικῶν. “Εἴσθε τῆς γνώμης ὅτι τὸ πείραμα ἐγένετο χάριν διασκεδάσεως;”—Δὲν δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι ἐγένετο χάριν διασκεδάσεως, ἀλλὰ δύναμαι νὰ εἶπω ὅτι παρήγε διασκεδάσιν εἰς τοὺς φοιτητάς, ἢ δὲ αἴθουσα οὐδὲν παρουσίαζε τὸ γαλήνιον καὶ ἀξιοπρεπὲς ὡς θὰ ἤρμοζεν εἰς αἴθουσαν ἐπιστημονικῆς ἐρεύνης. Τὸ βιβλιᾶριον τὸ ἐγράψαμεν ἀφοῦ παρέστημεν εἰς 100 τοιαῦτα μαθήματα.—“Διατί δὲν ἐκάμετε τὴν παρατήρησιν εἰς τὸν κ. Βήλυν ὅτι τὸ ζῶον ἦσθάνετο; Θὰ τὸ ἐσώζετε μεγάλου ἄλγους.”—Ναί, θὰ τὸ ἐσώζομεν τρομεροῦ ἄλγους, ἀλλὰ δὲν θὰ ἐγράφετο τὸ βιβλιᾶριον. Ἡμεῖς ἤλθομεν ἐκ Σουηδίας νὰ σπουδάσωμεν τὸ σύστημα τῆς διδασκαλίας καὶ ὄχι τὴν τύχην ἐνὸς ὀρισμένου ζῶου.—

“Διατί δὲν διεμαρτύρεσθε πρὸς τὸν καθηγητὴν κατὰ τοῦ τρόπου καθ’ ὃν τὸ ζῶον ἦτο δεμένον;” — Δὲν ἔχω τὴν συνήθειαν νὰ διαμαρτύρωμαι κατὰ τῶν καθηγητῶν. Παρευρίσκομαι εἰς τὰς παραδόσεις των μόνον ἵνα βλέπω καὶ ἀκούω.—Ὁ Κόλριτζ δύο ἡμέρας μετὰ τὴν καταδίκην του γράφει εἰς τὰς ἐφημερίδας λέγων: “Χθὲς ἐπλήρωσα εἰς τὸν κ. Βέηλιν τὰς δισχιλλίας του λίρας. Δὲν ἐπικρίνω τὴν ἀπόφασιν τῶν ἐνόρκων, ἀλλ’ εἶνε βεβαίως μεγάλη ἱκανοποίησις δι’ ἡμᾶς τοὺς ποθοῦντας τὴν κατάργησιν τῆς ζωτομίας ὅτι ἡ διεξαχθεῖσα δίκη ἔδωκε τοιαύτην δημοσιότητα εἰς τοὺς πόθους μας. Ἐπαναλαμβάνω ὅτι δυστυχῶς οἱ πλείστοι τῶν σπουδαστῶν καταφεύγουσιν εἰς τὰ πειράματα τῆς ζωτομίας ὄχι χάριν ἐρεύνης, ἀλλὰ πρὸς ἐξεκόνισιν φυσιολογικῶν ἀληθειῶν πρὸ πολλοῦ ἤδη ἀποδειχθεισῶν. Ἐν τέλει παρατηρῶ ὅτι ἡ νομοθεσία εἶνε ἀτελής διότι οὐδὲν ἐμποδίζει τὸν καθηγητὴν νὰ ὑποβάλλῃ τὸ ζῶον εἰς ἐπαυελημμένας ζωτομήσεις ὥστε καὶ ἐὰν κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ζωτομήσεως εἶνε ἀναίσθητον ὅμως εἰς τὰ μακροχρόνια διαλλείματα τὰ μεταξὺ τῶν ζωτομήσεων, ἀναμφιβόλως τὸ θῦμα πάσχει φρικωδῶς. Ἡ Ἐταιρεία ἧς εἶμαι ἐπίτιμος γραμματεὺς θὰ δεκαπλασιάσῃ τὰς ἐνεργείας της πρὸς κατάργησιν τῆς ζωτομίας δι’ εἰδικοῦ νόμου, καὶ δὲν ἔχω ἀμφιβολίαν ὅτι θὰ τὸ κατορθώσῃ.”

ΕΡΕΥΝΩΣΙ ΚΑΙ ΜΗ.

Ἀναγνωστρία. Μετὰ πολλῆς εὐχαριστήσεως ἔλαβον καὶ ἀνέγνω τὴν λίαν ἐνδιαφέρουσαν ἐπιστολήν σας. Ὡς πρὸς ὅσα λέγετε περὶ τοῦ μυστηρίου τοῦ θανάτου ἐν δυνάμει νὰ ἀπαντήσω τοῦτο ὅτι δὲν ἔχετε ἀποδείξει κυρούσας τὴν πεποιθήσιν σας· δὲν ἔχετε κἠν ἐνδείξει. Δὲν ἠρευνήσατε τὸ πρᾶγμα οὔτε γνωρίζετε ὅλους τοὺς νόμους τῆς βίης. Τί γνωρίζομεν; Τὸ ὅλον ποσὸν τῶν γνώσεών μας ἐν συγκρίσει πρὸς ὅ,τι δὲν γνωρίζομεν εἶνε μηδαμινόν. Εἴμεθα εἰς τὸν αὐτὸν τοῦ μεγάλου ἀποκρύφου ὅσον ἀφορᾷ τὴν τύχην τοῦ ἀτόμου ἐπέκεινα τοῦ τάφου. Ἐνῶ δὲν ἔχετε ἐνδείξεις διὰ τὴν πεποιθήσιν σας, ἐξ ἄλλου ἐνδείξεις ὑπάρχουσιν ἐναντίον αὐτῆς. Καὶ ἂν ἐρευνήσατε τὸ πρᾶγμα θὰ συναντηθῆτε εἰς τὰς γνώμας μετὰ τῶσων ἐρευνητῶν οἵτινες ἔσχον τὰς ἐνδείξεις καὶ ἤχησαν εἰς γενικόν τι πόρισμα ὅπερ ἐπὶ τοῦ παρόντος εἶνε ὑπόθεσις, ἀλλ’ ὑπόθεσις ἔχουσα ἰσχυρὸν στήριγμα καὶ λύουσα πολλὰ προβλήματα ψυχολογικά. Δὲν δύνανται νὰ στρέψω τὰ ρῶτα πρὸς αὐτὴν τὴν συρραὴν τῶν ἐνδείξεων διότι ἂν ἔπραττον τοῦτο, ἰσχυρίζομεν ὅτι δὲν ἐπιτρεπὸν τοῦ θανάτου ὁ ἄνθρωπος, θὰ ἦμην ἕξις ἀδικαιολόγητος ὡς ἐὰν ἰσχυρίζομαι (ἐνεὶ ἐνδείξεων) ὅτι ἀναμφιβόλως ἐπι(τρεπ). Ὁφείλω ἐξ ἁπαντος νὰ ἀντιτάξω ἐρευνητικὴν στάσιν καὶ νὰ σταθμίσω τὰς προκυπούσας ἐνδείξεις μέχρις οὗ ἀντιληφθῶ ὅτι ἡ βαρύτης αὐτῶν προσεγγίζει εἰς ἀπόδειξιν. Ἄπαξ ἐγνώσθη εἰς τὸν κόσμον ὁ νόμος τῆς ἐξελίξεως, ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι ἡ σταδιοδρομία τοῦ ἀτόμου τερματίζεται διὰ τοῦ ἐπεισοδίου ὅπερ καλοῦμεν θάνατον, εἶνε ἀστήρικτος. Ὁ ἄνθρωπος εἶνε θαυμαστότατον ὄν, ἀλλ’ εἶνε συνάμα καὶ λίαν ἀτελὲς εἰσέτι, διδομένου δὲ ὅτι τὰ πάντα ἐν τῇ φύσει διηνεκῶς ἐξελλίσσονται καὶ βελτιοῦνται. λογικῶς ἐπιβάλλεται ἡμῖν ἡ ὑπόθεσις ὅτι ἐπιφυλάσσονται περαιτέρω στάδια ἐξελίξεως ἵνα τὸ τῶσφ θαυμαστόν ὄν προσεγγίξῃ διηνεκῶς πρὸς τὴν ἐντέλειαν. Εἶχον μαντεύσει τοῦτο οἱ ἡμέτεροι πρόγονοι διαισθανθέντες ὅτι ὁ ἄνθρωπος γίνεται θεός. Πολλοὶ εἰσὶν οἱ ἐπιστήμονες ἤδη οἱ θεωροῦντες ὡς σχεδὸν ἀποδεδειγμένον ὅτι ὑπάρχουσι “πολλὰ μόναι ἐν τῇ οἴκῳ τοῦ πατρὸς μου.” Εἰς προσεχῆ τεύχη (ἂν ὑποστηρικτῆ ἡ ΕΡΕΥΝΑ ὥστε νὰ ἐργαζόμεθα ἀνέτως) ἐλπίζομεν νὰ κάμωμεν σοβαρωτάτας ἀνακοινώσεις, οὐδαμοῦ τοῦ κόσμου γνωσθείσας ἀκόμη, περὶ τοῦ ὄντως ζωτικοῦ τούτου θέματος. 2. Ἡ κυρία κατέλυσεν εἰς τὸ *Hôtel à Anglet* ἐν Ἀθήναις, ἀλλ’ ἀγνοῶ πού ἐν ταῖς ἐπαρχίαις. Ὁ σύζυγός της θὰ

ἐκδόσῃ κατ’ αὐτὰς βιβλίον περὶ Ἑλλάδος. Ναί· ἄλλοτε καὶ ἐγὼ ἔστενεχωρούμην ἀπὸ ἐπικρίσεις ξένων, ἀλλὰ τώρα σκέπτομαι ὅτι δὲν σημαίνει τίποτε εἴτε ξένος εἴτε ὁμογενὴς εἶνε ὁ ψέγων ἀρκεῖ ὅτι ἐγὼ ἐπωφελοῦμαι νουθετούμενος. Καὶ κακόβουλος ἂν εἶνε, πάλιν ἀδιάφορον. Ἡ κακοβουλία μένει εἰς αὐτόν, εἰς ἐμὲ δὲ τὸ νουθέτημα. (Ἐντούτοις ἐὰν ἡ ἐν λόγῳ κυρία ἠλαύνετο ἀπὸ κακοβουλίας, δὲν θὰ ἐδημοσίευσεν τὰς κρίσεις της ἡ ΕΡΕΥΝΑ.) Φρονῶ ὅτι οἱ φιλέλληνας ὄσοι, εἴτε ἀπὸ ἐλαφρόναιαν εἴτε ἀπὸ συμφεροντολογικὰ ἐλατήρια, κολακεύουσι τὰς ἀδυναμίας μας, αὐτοὶ ὑπῆρξαν οἱ χεῖριστοι ἐχθροὶ μας. Δεκαετῆς ἀκρόασις ἐπικρίσεων θὰ ἦτο τὸ ἄριστον τονικὸν ὅπερ θὰ ἠδύνατο ἡ Ἑλλάς νὰ λάβῃ ἀρκεῖ νὰ ἔχῃ τὴν στοιχειώδη σύνεσιν νὰ τὰς χρησιμοποιῇ πρὸς αὐτοβελτίωσιν. Εἰσὶ πολλοὶ οἱ φρονούντες ὅτι ἀπὸ τὴν ἐμπορικὴν εὐεξίαν ἐξαρτῶνται αἱ τύχαι ἐνὸς ἔθνους. Τὴν ἐμπορικὴν αὐτὴν φιλοσοφίαν ἐγὼ ἀτομικῶς δὲν τὴν ψηφίζω, ἀλλ’ ἐφόσον κρατοῦσιν αἱ ὑφιστάμενοι κοινωνικαὶ συνθήκαι τοῦ πολιτισμοῦ εἶνε γεγονός ὅτι α) ἡ ἐμπορικὴ εὐεξία εἶνε ἀπαραίτητον ἐφόδιον ἰθνηκῆς προόδου καὶ β) ἐμπορικὴ εὐεξία δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἄνευ ἐμπορικῆς ἠθικῆς. Χαλαρὰ ἐμπορικὴ ἠθικὴ δύναται ἴσως νὰ προαγάγῃ ἐνίοτε (προσκαίρως πάντοτε) τὴν οικονομικὴν θέσιν ἀτόμου τινος, ἀλλὰ προκειμένου περὶ ἔθνους, ἡ χαλαρὰ ἐμπορικὴ ἠθικὴ εἶνε καταστροφή. 3. Μὲ ὅπερ λέγετε περὶ τῆς ὀλεθρίας ἐπιρροῆς τῆς πολιτικῆς ἐπὶ τοῦ ἔθνους συμφωνῶ πληρέστατα. Ἄλλ’ ἄραγε δὲν δυνάμεθα νὰ πράξωμεν τι τελεσφόρον πρὸς ἀποτίναξιν τοῦ ζυγοῦ τῆς πολιτικῆς; Σεῖς ἔχετε δυνάμιν λόγῳ οἰκογενειακῆς διαπρεπειᾶς καὶ λόγῳ τῆς ἀτομικῆς ἀξίας ὑμῶν. Δὲν εὐρίσκονται ὀλίγοι ἄλλαι κυρίαι ἐν τῇ ἑλληνικῇ πρωτεύουσῃ αἰσθανόμεναι τὸ αὐτό, καὶ ὀλίγοι κύριοι στέργοντες νὰ συμπράξωσιν ὅπως ἀποτελεσθῇ πανελληνίον τι κίνημα πρὸς ἐξολόθρευσιν τοῦ θηρίου αὐτοῦ ὅπερ καλεῖται πολιτικὴ; Δὲν εἶνε αὐτὸ ζωτικώτατον ἔθνικόν ζητήμα; Τί σημαίνουν οἱ στρατοὶ καὶ οἱ στόλοι ἀπέναντι ζητήματος τηλικαύτης σημασίας; Ἡ πολιτικὴ μας περιτρώγει ζῶντας καὶ ἡμεῖς κτιζομεν ἰσπανικοὺς πύργους στρατιωτικῆς καὶ ναυτικῆς δόξης. Δὲν εἶνε νάρκη αὐτῆ παγερὰ ὡς τὴν ἀποκαλεῖ ὁ Ἴζμας; Ἐπαναλαμβάνω ὅδε τὰς λέξεις σας “Διὰ τὰς πολλὰς αὐτὰς ἐλλείψεις οὐδεμία πρόνοια λαμβάνεται. Ἡ πολιτικὴ καταβροχθίζει πᾶσαν ἀνάπτυξιν ἢ μᾶλλον πᾶσαν προσπάθειαν διορθώσεως τῶν κακῶς κειμένων.” Ἄλλὰ, δὲν ὀφείλομεν νὰ τὸ ἐπιτρέψωμεν αὐτό. Ὁφείλομεν νὰ θέσωμεν τέρμα εἰς τὴν ἀδηφαγίαν αὐτοῦ τοῦ θηρίου. Εἶμαι βέβαιος ὅτι ἡνωμένη συστηματικὴ ἐνέργεια κέντρον τινὸς ἐν Ἀθήναις, μὲ καθαρὸν πρόγραμμα τὴν σταυροφορίαν κατὰ τῆς πολιτικῆς καὶ τὴν διάδοσιν ὑγιῶν ἀρχῶν κοινωνικοῦ βίου, θὰ ἔκαμνε προϊόντος τοῦ χρόνου θαύματα. Ἡ ΕΡΕΥΝΑ ἐκθύμως θὰ ὑπεστήριζε τοιοῦτον κίνημα.

ὑποστηρικτῆ. α) Εὐχαριστοῦμεν διὰ τὰς δέκα ἀρανεώσεις. Οἱ λοιποὶ πέντε, οἱ παραιτηθέντες λόγῳ ὅτι “δὲν ἐνοουοῦσι τὴν φιλοσοφίαν τῆς ΕΡΕΥΝΗΣ” πρέπει νὰ εἶνε πολὺ δύσνοες. Ἡ φιλοσοφία τῆς ΕΡΕΥΝΗΣ δύναται νὰ διατυπωθῇ εἰς τρεῖς λέξεις: “Ερευνα τῆς ἀληθείας. β) Πιθανόν, ὡς λέγετε, νὰ “ὀγιαλῆ” τις κρεοφαγῶν, ἀλλ’ ἡ κρεοφαγία ἠθικῶς εἶνε ἐπιλήψιμος, καὶ ὅ,τι εἶνε ἠθικῶς κακὸν δὲν δύναται νὰ εἶνε ὀλικῶς καλόν. Πιθανόν τις νὰ “εὐδοκιμῇ” ψευδόμενος, ἀλλ’ ἐκ τούτου δὲν ἐπεται ὅτι τὸ ψεῦδες εἶνε ἀξιοσύστατον, οὔτε ὅτι ἡ διὰ τοῦ ψεύθους εὐδοκίμησις εἶνε τι ἀγαθόν. Ἡ τοιαύτη εὐδοκίμησις ἐνέχει πάντοτε ἰδὸν ὅστις καθιστᾷ πᾶσαν εὐδαιμονίαν ἀνέφικτον. Οὔτε πάλιν ἡ μικτὴ τακτικὴ (ὀλίγων ψεύδους καὶ ὀλίγων ἀλήθειας) εἶνε ἀξιοσύστατος. Ὁμοίως δὲ οὔτε ἡ μικτὴ τροφὴ (ὀλίγων κρέας καὶ ὀλίγων ὀπῶραι).

Ἀμαξοποιῶ. 1. Ἐν Γαλλίᾳ 180,000 ἐργάται πορίζονται τὰ πρὸς τὸ (τὴν ἐκ τῆς βιομηχανίας τῶν αὐθηλάτων ἀμαξῶν. Ἡ εἰσαγωγὴ αὐθηλάτων ἐν Ἀγγλίᾳ ἀπὸ τὸ ἐξωτερικὸν ἀνῆλθε κατὰ τὸ λήξαν ἔτος εἰς τὸ κολουσιαῖον ποσὸν τῶν 26 ἑκατομμυρίων φράγκων. Τὸ νεώτατον τῶν κατασκευασθέντων αὐθηλάτων διανύει 95 μίλια τὴν ὥραν. 2. Ἡ ζήτησις τῆς ξυλικῆς ἀξίας. Ἡ Γαλλία καίτοι ἔχει ἐκτενῆ καὶ καλῶς συντηρούμενα δάση εἰσάγει ξύλα. Ἡ Γερμανία ἐπίσης. Ἡ κατανάλωσις τῶν ξύλων ἐν Ἀμερικῇ εἶνε μεγίστη ἐνεκα τῶν σιδηροδρόμων. Ἐπίσης ἐν Ἀγγλίᾳ, ἧς ἡ εἰσαγωγὴ ξυλικῆς εἶνε ὑπερβιπλασία τῆς ὅλης εἰσαγωγῆς πασῶν τῶν ἄλλων χωρῶν τῆς Εὐρώπης. Πέντε μόνον χωραὶ τῆς Εὐρώπης ἐξάγουσι ξυλικὴν, ἡ Ρωσσία, ἡ Σουηδία, ἡ Αὐστρία, ἡ Νορβηγία, καὶ ἡ Ρωμανία, ἐξάγουσαι συλλήβδην 2½ ἑκατομμύρια τόννων ὀλιγώτερον τῆς ἐν Εὐρώπῃ ὀλικῆς ζήτησεως. Ἡ Γερμανία ἔχει 26% τοῦ ἐδάφους της κεικαλυμμένα ἀπὸ δάση θαυμασίως ἐπιμελημένα ἐπὶ ἐπιστημονικῶν ἀρχῶν ἐν τούτοις εἰσάγει περισσώτερα ξύλα παρ’ ὅσα ἡ Ἀγγλία, ἧτις ἔχει μόνον 4% τοῦ ἐδάφους της εἰς δάση. Ἡ Γαλλία (18% ἐπίσης ἐπιστημονικῶς ὡς ἡ Γερμανία) εἰσάγει 1½ ἑκατομ. τόννων ὀλικῆς. Τὸ Βέλγιον (17%) εἰσάγει ξυλικὴν μεγάλης ἀξίας. Ἡ Δανία, ἡ Ἰταλία, ἡ Ἰσπανία ἢ Ὀλλανδία ὄλαι ζητοῦσι ξυλικὴν.